

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

1949

LETNIK V. – XLIX.

8-9

VSEBINA št. 7—8: Dr. J. Prešern: Od Savice do Krna, str. 177; Pavel Kunaver: Prirodni park v Kamniških planinah, str. 189; Uroš Župančič: Po robih Pri-sojnika in Razorja, str. 194; M. M. Debelakova-Deržaj: Kronika Triglava, str. 197; Mr. ph. Janez Kromar: Planinsko cvetje, str. 209. — Društvene vesti: Regionalni sestanek pohorskih planinskih društev, str. 210; Regionalni sestanek primorskih planinskih društev, str. 211; Ženski alpinistični tečaj PZS, str. 213; Prvi planinski teden PZS, str. 214; Naši alpinisti v Bosni, str. 214; Otvoritev Vojkove kočice na Nanosu, str. 216; Planinska kočica in spomenik padlim borecem na Poreznu, str. 218; Odkritje spominske plošče Andreju Komacu v Trenti, str. 220. — Obzor: † Charles Gos, str. 222; Edvard T. Compton (ob stoletnici rojstva), str. 224.

Planinski vestnik je glasilo Planinske zveze Slovenije. Izdaja ga imenovana zveza, urejuje pa uredniški odbor. Revija izhaja 12 krat na leto, po potrebi v snopičih po dve številki skupaj. Članki in naročila se pošiljajo na naslov: Planinski vestnik, glasilo Planinske zveze Slovenije, Ljubljana, Tabor, telef. 28-54. Tam je tudi uprava revije, ki urejuje grotne zadeve: naročnino, honorarje, oglase, račune, razvid naslovov, reklamacije. — Tiska tiskarna Slovenskega poročevalca v Ljubljani. — Letna naročnina znaša 150 dinarjev in se lahko plača tudi v dveh obrokih po 80 dinarjev. — Tek. račun (račun revije) pri Komunalni banki v Ljubljani, št. 6-1-93603-3.

Obiščite gostinska podjetja

glavnega mesta Ljubljane

RESTAVRACIJE:

Rio, Šelenburgova ulica
Daj-Dam, Cankarjeva cesta 4
Slavija, Gosposvetska cesta 6
Činkole, Poljanska cesta 21

GOSTILNE:

Figovec, Tyrševa cesta 13
Jadran, Miklošičeva cesta 16,
Keršič, Celovška cesta
Dolenjc, Dolenjska cesta

IZLETNE TOČKE:

Rožnik, Cankarjev vrh
Podrožnik, Pot na Cankarjev vrh

KAVARNE:

Kavarna Emona,
Tyrševa cesta 1
Kavarna Evropa,
Gosposvetska cesta 2
Kavarna Tabor
Škofja ulica

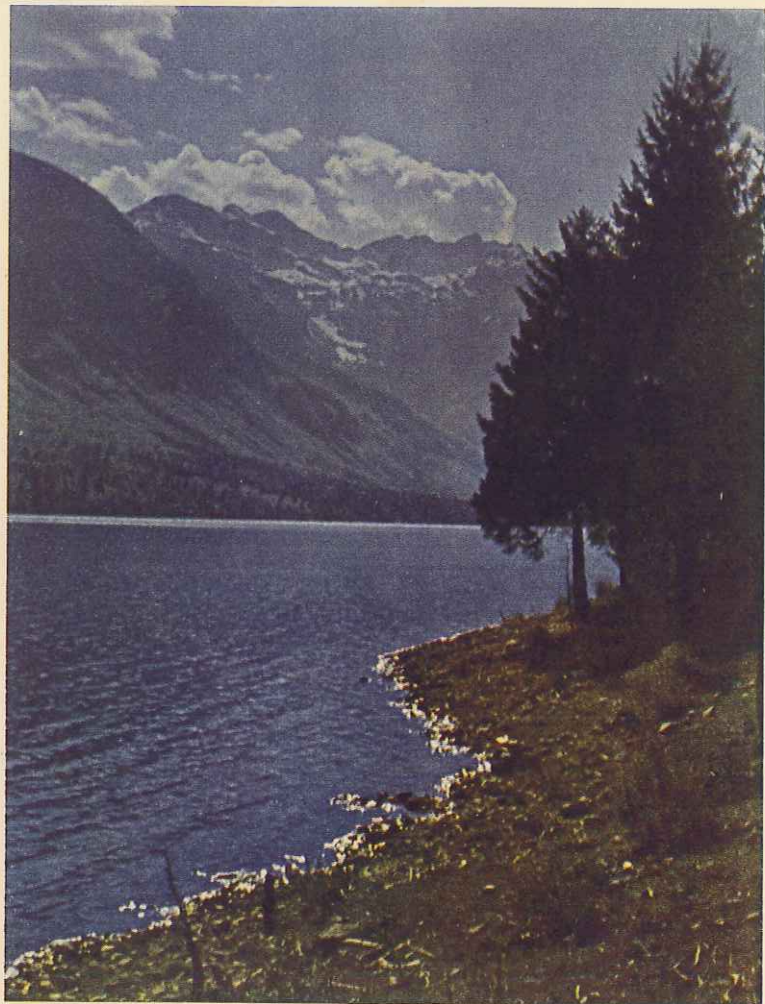
BAR:

Nebočnik, Gajeva ulica 1
Rio, Šelenburgova ulica

SLAŠČIČARNA:

Petriček, Cankarjeva cesta

DIREKCIJA GOSTINSKIH PODJETIJ — LJUBLJANA

Ob Bohinjskem jezeru

Foto dr. Fr. Avčič

Od Savice do Krna

I.

Po tridesetih letih lahko stopiš na Bogatinovo sedlo brez vsake legitimacije in prestopiš tiste, danes na tleh ležeče žične pregraje, čez katere nisi smel vso to dobo niti z najlepšim potnim listom, Tako se bo sedaj gotovo zgodilo, da bo ta prelepa gorska pokrajina okrog Tolmina in Bovca zopet oživela in da ima edinstvena Trenta možnost, da postane kaj več, nego je danes. Nekoč je po vrhovih tam okoli delal svoje prvenstvene vzpone dr. Kugy z izhodiščem tudi v Trenti za Triglav in njegove sosede, iz Koritnice za Bovški Grintovec in Mangrt in druge. Eden prvih alpinistov, ki je polagal važnost tudi na duhovno plat, ki mu alpinistika ni bila samo „alpinismo acrobatico“ in „tecnica di quattro mani“, kakor lepo in točno označuje čisto plezanje znani Guido Rey. Prehitel je dr. Tuma, ki je v „junaški dobi“ SPD pred prvo vojno zbiral z neprimerno vztrajnostjo gradivo za svoje Imenoslovje Julijskih Alp in pri tem tudi nekaj — zdrsnil ob etimologiji.

Vse to delo je z izbruhom prve svetovne vojne prenehalo. Pač pa je v zimi 1915/16 tod okoli prezimoval slovenski domobranski pešpolk 27. Središče mu je bila planina Duplje¹ pod Krnom. V njegovem območju je divjala vojna in zapustila svoje sledove. Ti popotnik gornik, ali kot pravimo v Gorenjskem kotu nekoliko krepkeje, gorjak, greš morda nebrizno mimo vseh onih ostankov, ki jih srečuješ na vsak korak. Tudi literatura o teh planinah in vrhovih je težko dostopna in sega nazaj prav v prvo dobo našega planinstva. Nič ne bo škodilo, če se zopet zapiše, kar je bilo že napisano, in osvežijo tudi osebni spomini na tisto strašno zimo, ko je bila v teh krajih s sadistično naslado puščana kri zdravim našim ljudem: Zato da boš vedel, ti gorjak, da so vsa ta pota od Savice naprej tja do Krnskega jezera na Šmohor, Lemež in okolico tisočkrat tudi v slovenščini prekleta, oprana z znojem in pokapana s krvjo naših ljudi.

Ti kolneš, ko stopaš po neštevilnih ključih od Savice navzgor. Nič ne vprašuješ, od kedaj in čemu ta lepa pot, šteješ serpentine, dokler se ne — zmotiš. Pot pa je stara, obstojale so te serpentine že pred prvo vojno in se pritožujejo nad njimi že prvi turisti. Jaz pa hodim to pot že trideset let, kadar le morem, in gledam v duhu tiste tisoče, ki so staro stezo preobrazili, zgradili nove ovinke, postavili nove škarpe, da so mogle po njih noč in dan, ob vsakem vremenu in vsakem letnem času

¹ Avstr. voj. karta: Duple pl. — Črni Janez, Pl. v. 1907, str. 188: Duplja. — Dr. Tuma, Pl. v. 1921, str. 113: Dupla. — Fr. Marušič, Pl. v. 1922, str. 150 i. sl.: Duplje — M. M. Debelakova, Pl. v. 1932, str. 66: Duplje. — Dr. Tuma v imenoslovju: Planina Duplje. — Knafeljc, izd. l. 1937: Duplje. — Lev Svetek - Zorin, Gore in ljudje, 1946: Dupla. — Pravilno je pač le planina Duplje.

neštivilne kolone nosačev, gonjačev z osličji in mulami in bosanskimi konjiči, ljudje vseh deveterih avstrijskih narodnosti še medtem, ko so drugi gradili pot. V teh spomnih mi mine čas, da ne vem kako in včasih se mi celo zazdi, da slišim škrtanje vzpenjače, ki je peljala od dna ob robu vijug, preko njih v ravni črti tja do pod sedlo Bogatina. Še danes lahko vidiš nekaj preperelih tramov, ostankov temeljnega zidovja postaj in prekladalnih točk.

Seveda se turist oddahne, ko stopi mimo zadnjih razvalin macesnov, ki kljubujejo vendarle že desetletja vsem viharjem, in ko stoji pred domom na Komni. „Komna je nosila nekoč po glavah bujen gozd, po kontah in ravninah je skrivala zelene trate, po gozdovih so pristo prehajale jate divjih koz, po dolih so se pasle številne črede ovac in koza...“² Živina je pognojila in steptala zemljo, da je veter ni mogel odnašati. Saj pravi še Simon Rutar, da so tu „pasli Sočani z Bolškega 3000 do 4000 glav živine“. Lov je potem kupil baron Born od sv. Ane nad Tržičem in Sočani so izgubili pašo.³ Viharji opravljajo svoje delo naprej in gozd se krči v dolino nazaj. Dolina Zajezzerom in Komna sta bili nekdanj last baronov Cojzov, od katerih je prešla v roke Kranjske industrijske družbe, ki je Bohinjcem in Sočanom, ki se deželne meje niso držali, pašo prepovedala. Prišlo je do pravde, v kateri so Bohinjci podlegli, in morali so plačevati visoko zakupnino.⁴

Baron Born je dal napraviti številna pota. Če se k tem prištejejo krávjje, ovčje in kozje steze, potem se pokaže, da slika pred prvo vojno ni bila dosti manj zamotana kakor je danes, ko se je njim pridružilo še nekaj vojaških potov. Simon Rutar piše na navedenem mestu: „Odkar je baron Born Komno vzel v najem, je končalo že šest oseb na žalosten način življenje tam gori. Zadnji je poginil leta 1892, ko je prišel v Bohinj živino kupovat. Ker ni nič kupil, se je vrnil še isti dan nazaj. Na vrhu ga je zajela megla in je moral na prostem prenočiti. Drugi dan je tudi celi dan okoli hodil, a ker ni mogel prave poti najti v megli, je obnemogel, legel in zaspal za večno.“ Isti avtor pripoveduje zgodbo, kako je Ravhekar Jože z Bohinjske Bistrice dne 21. VIII. 1893 ob markiranju pota čez Bogatinovo sedlo v megli zašel in se le s težavo potem znašel, „ker je Born dal napraviti toliko potov“.

Lovska kočja na točki 1489 je srečno preživela obe vojni vihri. Vsa lovišča tod okoli so imeli v zakupu fevdalci grof Khevenhüller in Born, ki je bil ravno tako židovskega pokolenja, kakor sta bila ostala zakupnika Hamburger in Wertheimer, katerih slednji je bil lastnik te kočje.⁵

Od zadnjih drevesnih razvalin lahko stopiš v Dom na Komni, če ne se pa po skorajda promenadni poti, s katere imaš lep razgled na gorovje na južni strani Bohinja, lahko oddahneš, dokler ne leži pred teboj planina Na Kraju, kateri tvorita lepo ozadje Bogatin (1977 m) in Mahavšček (2008 m), katerega imenujejo Bohinjci Muhavšček, katero ime pa dr. Tuma prvotno sam rabi,⁶ pozneje pa odklanja, sklicujoč se

² Dr. Tuma: Komna, Pl. v. 1927, str. 257.

³ Simon Rutar: Iz Bohinja čez Komno v Sočo, Pl. v. 1899.

⁴ Dr. Tuma: Dolina Zajezzerom, Pl. v. 1921, str. 162.

⁵ Dr. Tuma: Bohinjski kot, Pl. v. 1927, str. 73, 200.

⁶ Dr. Tuma: Krn, Pl. v. 1908, str. 115 i. sl.

na jasno izgovorjavo Tolminec in izvajajoč ga iz besede mah, to je mahast, mahov vrh.⁷

Planina Na Kraju se je nekoč imenovala „Pri lužah“. Pred prvo vojno so stali stanovi na široki, travnati konti z bogatim pašnikom... „Vendar je planina... ena največjih planin, ki redi okoli 1200 krav.“⁸ Bodisi, da si hodil tod okoli med obema vojnama ali samo po drugi vojni, tolikega števila krav nisi nikdar videl. To se nanaša najbrže na razmere pred prvo vojno, čeprav „pastirska planina Na Kraju spada med največje v Bohinjskem kotu“.⁹ Čudiš se današnjim razvalinam, ki se začno takoj ob ovinku za Domom in se vprašuješ, kaj je vendar vse moglo biti tukaj njega dni. Bila so tu skladišča, kuhinje, stanovanja za oficirje in moštvo, pralnica, sanitetna postaja in hlevi za živino. Vse zidano, vse solidno-krito, kot naj bi vojna trajala vekomaj. Življenje je bilo tedaj podobno mravljišču. Skozi preseko v ruševju po robovih tik južno od velike konte je škrtala noč in dan vzpenjača, iz Bohinja so prihajale kolone nosačev, gonjačev in čet, ustavljale se na planini, raztovarjale in natovarjale in nosile dalje ali nazaj. Skratka, zelo obljudena velika vas, kjer je bilo krika in rezgeta kakor v ciganskem taborišču. Tudi postave, ki so tekale okoli, so bile podobne ciganom: Umazane, razcapane in — lačne.

Zal, da na tej planini nehajo vse markacije, ki bi bile vsaj na Krn tako potrebne. Poti na Bogatinovo sedlo ob vidnem vremenu ne moreš zgrešiti, dalje naprej pa si prepuščen med labirinti potov karti in instinktu. Vzpenjača se je končala na terasi, ki je na karti označena s točko 1690, tam kjer stoji še danes mala graničarska, betonska karavla. Od tu naprej je ves material šel po nogah čez sedlo na planino Duplje in od tod na vrhove, kjer so tisto zimo čepeli naši domači „branilci Bohinja“, katerim so Bohinjci postavili Na Kraju danes že razpadajoč spomenik, a na njih grobove tam že pozabili. V tisti veliki konti pod sedlom še danes lahko vidiš granatne lijake 7 cm kalibra, kjer so Italijani na vsej fronti na edinem mestu mogli streljati v preljubo kranjsko deželo. Veliko serpentino tam lahko odrežeš in greš po bližnjici naravnost na sedlo, kot smo hodili tisto zimo mi, čeprav težko obremenjeni. Blizu tam, kjer se odcepi bližnjica v višini konca vzpenjače, je v božični noči 1915 zasul plaz, ki je prišel po žlebu med točkama 1920 in 1870, topniško baterijo s konji in možmi vred na poti iz Bohinja.

Predno sta bila odprta Koča pod Bogatinom in Dom na Komni, je vladala na tem sedlu idila. Kar po travi so še rasle planike, onstran meje so se pasle črede ovac in laški financer je bil še kar dovolj prijazen. Naši graničarji pa so sprejeli turista kot redkega gosta.

Na sedlu se pokaže Krn in njegova skupina v vsej svoji razsežnosti in puščavosti. Njegova piramida se zdi neprehodno odsekana, osamljena je z dolgimi hrbti od ostalih sosedov. Svet je videti strašno razdrapan, še neprimerno bolj pust od Komne: Izeljen apnenec, vsepovsod

⁷ Dr. Tuma: Komna, Pl. v. 1927, str. 273. Imenoslavje str. 53, kjer zavrača Kogovščekovega Muhavščeka in dodaja, da se govori tudi Šmihavšček.

⁸ Dr. Tuma: Komna, Pl. v. 1927, str. 272.

⁹ Poročilo o otvoritvi kočee pod Bogatinom, dne 7. VIII. 1932, Pl. v. 1932, str. 190.

z velikimi marogami črnega ruševja, globoke konte in doline, katerim ne vidiš na dno, kjer bi morali biti obsežni pašniki. Vendar nehote tudi še danes uhaja oko na tisto piramido, kajti impozantna je, kraljevsko gospodari nad okolico in ni je več treba gledati s strahom, kdaj bo bruhnila granato. Kajti tiste zime smo se plašno ozirali nanjo s teh potov, kedaj se bo pokazala iz megle, kar je pomenilo topniški ogenj. Italijani pa so gledali na Krn nekoliko drugače... „... Ègli è il gigante che governa quel grege di brutte montagne... Brutte montagne dai barbari nomi: Javorcek, Krasj, Ursig (=Vršič!), Vrata. Sleme, Mrzli, Vodil, Krad...“¹⁰ Tudi svojega pesnika je našel med njimi Krn. Tako poje o njem italijanska vojaška popevka:

„O vile Monte Nero
traditor della patria mia
io lasciai la casa mia
per venirti a conquistar...“¹¹

Čisto drugače poje naš pesnik:

Pa iščem te iz dalj: „O, kje si, Krn!“
Kadar oko te v jasnosti doseže,
spomin mi vstaja, ta bodeči trn,
ki v ranjeno srce mi bode, reže.“¹²

Pesem hrepenenja, ki je po tridesetih letih našla svojo uteho.

Mimo italijanske stražnice na vrhu pelje pot vztrajno navzdol. Prav za prav nebroj potov, ki so bila zgrajena že v prvi vojni, številna zato, ker so se nekatera izkazala kot predolga ali pretežka ali okusu komandanta neustrezajoča. Vendar ni mogoče zaiti, ker vsa peljejo navzdol ob Zeleni škrbini (1936) mimo novih italijanskih utrd in kavern in preko žičnih pregraj. Vsa ta pota se snidejo pod Veliko Monturo¹³ (1951), kjer se v nekaj divjih ključih spustijo v konto 1595 Za Lepočami, kjer stoji v veliko presenečenje dobro skrita velika enonadstropna, iz rezanega kamna zgrajena, s cementno malto vezana, sedaj že močno razpadajoča italijanska vojašnica z več stranskimi poslopji. Med te spada tudi strojnica italijanske vzpenjače, ki je privedla sem iz Lepenje čez planino Duplje. Ko človek ogleduje vse te utrdbe in naprave, nehote premišljuje o višini milijonov, ki so jih Italijani zabili samo v ta sektor, posebno če vidi še zgradbe v Lepenji, Soči, Trenti in na Vršiču.

S terase Za Lepočami, od koder pelje pot na levo v dolino Tolminke, se spusti potem v dolgem ovinku, ki je skrajšan po bližnjici, na Doliče (1453). Z roba Doličev prvič lahko zagleda v skoraj sklenjenem krogu, ki ga tvorijo Šmohor, Krn, Veliki in Mali Lemež in Debeljak, malo temno liso, košček severozahodnega dela velikega jezera pod

¹⁰ Cesco Tomaselli: Gli „ultimi“ di Caporetto, Milano 1931, str. 15: „Velikan je, ki vlada to čredo grdih gora... grdih gora z barbarskimi imeni“.

¹¹ Ibid., str. 32: O podli Krn, izdajalec moje domovine, svojo hišo sem zapustil, da te zavzamem.

¹² L. Zorzut: Krn, Pl. v. 1933, str. 344.

¹³ Dr. Tuma: Kaluder, Pl. v. 1921, str. 114. V svoje Imenoslovje pa tega imena ni sprejel.

Krnom in neposredno pod seboj v globoki dolini planino Duplje. Njegove lepote in veličine, obsega in prekrasne lege od tukaj niti slutiti ne moreš. Velika terasa so Doliči, ne le konta, lepa ravnica so, vsa zelena, ki nudi drobnici najlepšo pašo. Ko prečkaš v smeri temnomodre lise pobočje Šmohorja, vidiš z roba v dolini še eno jezerce in dve zgradbi na planini Duplje sami.

II.

V območju Krna so tri jezera. Planinska literatura pa omenja, izvzemši enega spisa,¹⁴ le dve.

Eno leži med peski, to je prodiščem pod točko 2178 do 2033, nekoliko jugovzhodno od Krna pod Škriljem in Srednjim vrhom, ki nista kotirana. Dr. Tuma imenuje to jezero Luža ali Lužnica.¹⁵ Tudi Črni Janez¹⁶ navaja ime Jezero v Lužnici in dodaja višino 1900 m. Dr. Lev Svetek - Zorin pa ga stavi sredi belega proda na južni strani Rdečega roba (1916)...¹⁷ „To jezero, kakih 110 m dolgo in 50 m široko, leži med sivim skalovjem... Ako prideš spomladi v bližino tega jezera, ga najdeš še pod ledeno skorjo, okoli in okoli pa čuješ žuborenje močnih studencev. Sledil bodeš po posluhu zdaj temu, zdaj onemu, a nobenega ne moreš izslediti. To so podzemski pritoki in odtoki okoli jezera, ki so spomladi najmočnejši...“¹⁸ Vsekako „pa bi bilo pri jezercu prav idealno počivališče...“¹⁹

Drugo in največje, tisto, do katerega nas je privedla pot, leži v veliki skledi, ki ji tvorijo robove Šmohor (greben od 1944 do 1931), Krn (2245), Mali in Veliki Lemež (2041) in Debeljak (1869). Ta skleda ima ozko škrbino proti severovzhodu na planino Duplje, drugače pa je to impozanten amfiteater, obkrožen od belega skalovja in prodišč, ki se dvigajo skoraj neposredno iz jezera.

To jezero je bilo že pred prvo vojno precej obiskano od primorske strani. Nekaj opisov, ki veljajo deloma še danes:

„... od tod (to je od planine Polje) je le še četrta ure hoda do okoli 500 korakov dolgega in 200 korakov širokega jezera, ki ga napaja sama snežnica. Visoke sive peči Lemeževe in Šmohorjeve se zrcalijo v čisti vodi, v kateri plava nebroj ribic. Ne vem, kako se sirotice prerede. Krušne drobtinice, ki sva jim jih metala, so jih privabile cel oblak h kraju, a nobena ni bila velika nad 10 cm...“²⁰

„... Med strmimi Krnskimi stenami sta dve veliki duplini, v vzhodni je Krnsko jezero, ki je okoli štiri orale veliko... Ob njegovem bregu je planina Duplje, kjer še rastejo smreke in macesni... Campanula Zoisii... Ob severni strani Krna je samo skalovje, razpokano in razdrapano od dežja, snega in zmrzali. Razpoke so dolge in precej

¹⁴ Dr. J. Prešern: Odlomki iz vojnega dnevnika, Pl. v. 1929.

¹⁵ Dr. Tuma: Imenoslovje, str. 52. — V članku Krn, Pl. v. 1908 pa navaja ime: Pod Rdečim robom jezero.

¹⁶ Črni Janez: Čez Rdeči rob na Krn in Bogatin, Pl. v. 1907, str. 171 i. sl.

¹⁷ Dr. Lev Svetek - Zorin: S partizanskih romanj, Gore in ljudje, 1946.

¹⁸ Črni Janez ibid.

¹⁹ Dr. Tuma: Krn, Pl. v. 1908, str. 115.

²⁰ Simon Rutar: Krn, Pl. v. 1897, str. 172.

široke, na dnu prepadov vidiš večni sneg... Svet okrog Krnskega jezera nazivljejo „Zakrn“... Zakrn je postal tudi zgodovinsko znamenit. Najmočnejši goriški grof Henrik III. (1304—1324) je večkrat obiskal svoje ministeriale... in jih iznenadil z nenavadnimi darovi. Tako je poslal leta 1312 Viljemu Vogerskemu (Hungerspach) dvajset ledenih plošč, ki so bile vlomljene „Za Krnom“.²¹

„Krasno je to gorsko jezero (1383 m), ki meri po dolžini proti jugu okoli 400 m, po širjavi pa 120—150 m. Od prvega jezera (sc. v Lužnici) se ne razlikuje samo po velikosti, tudi lega njegova je mnogo lepša. Na jugu in zapadu je zastavljeno s strmimi skalami, med katerimi raste razno zeleničje, celo precejšnje smreke in macesni. Na zapadu vodi skozi skalovje steza. Vzhodni breg tvorijo strme, kamenite meli, vrhu katerih štrle naravnost proti nebu gole stene, polne večjih in manjših lop... severni breg jezera: sočnato zelen pašnik, olepotičen s slikovito razvrščenim drevjem... jezero ima jako male plitvine... na plitvini se sončijo drobne, prav nič plašne ribice. Šele, ko sva segla z rokami po njih, so zbežale v temno globino. Stari ljudje trdijo, da ni vedno varno hoditi okoli tega jezera. Nekoč je baje neki pastir hotel okopati ovce v njem. Pometal jih je v temno vodo, a hudobno jezero mu je poržrlo vse...“²²

Obisk teh krajev se je s primorske strani moral zelo povečati, ko je bila odprta Trillerjeva koča pod Krnovim vrhom dne 1. VII. 1901.

Kako se imenuje, oziroma kako naj se imenuje to jezero? Kot smo videli, glede jezera v Lužnici ni posebnega spora. Veliko jezero pod Krnom pa nazivlje dr. Tuma Jezero na Polju,²³ Fr. Orožen,²⁴ Milan Mikuž,²⁵ Zorko Jelinčič,²⁶ M. M. Debelakova²⁷ ga nazivljejo Krnsko jezero. Ivan Kogovšek²⁸ pa pravi v kritiki Knafeljčevega zemljevida iz leta 1923: Jezero pod Krnom se imenuje Jezero v Dupli. Glede na to kritiko je Knafeljč v izdaji 1937 popravil ime po Kogovškovi zahtevi, dr. Lev Svetek - Zorin mu je pa kasneje sledil.²⁹

Lahko da Tolminci, ki imajo pašo ob jezeru na planini Polje, imenujejo jezero tako, kakor je zapisal dr. Tuma. Pa ima vseh sedem jezer v dolini Zajezzerom vsako svoje domače ime, ki se pa v planinskih krogih in v literaturi niso mogla udomačiti. Saj pozna širni svet danes le turistovsko oznako Sedmerih jezer. Odklanjati je tudi Kogovškovo zahtevo. V turistovskem svetu se to ime ne bi moglo udomačiti, ker je premalo značilno. Kogovšek izrecno pravi, da je to bohinjsko ime. Kdor pa bere spise dr. Tume, bo večkrat zadel ob njegove tožbe, da Bohinjci celo na svojem svetu ne vedo dosti imen. Saj pravi: „Mejne gore med bivšo Goriško in Bohinjem, od Črne prsti naprej do Bogatina, imajo navadno dvojna ali trojna imena. Merodajna so bohinjska imena od Črne prsti da Zabiškega vogla 1923 m, od tod naprej čez Škrbino do Bogatina tolminska, od Bogatina do Kanjavca soška in trentarska.“³⁰

²¹ Fr. Orožen: Na Krn, Pl. v. 1899, str. 80/81. — ²² Črni Janez, 1. cit. — ²³ Imenoslovje, str. 52. — ²⁴ Fr. Orožen, 1. cit. — ²⁵ Milan Mikuž: Od Soče v območje Krna in Bogatina, Pl. v. 1938, str. 1 i. sl. — ²⁶ Jelinčič Zorko: Iz pozabljenih planin in Na Krn pozimi, Pl. v. 1926. — ²⁷ M. M. Debelakova: Krn, Pl. v. 1932, str. 66. — ²⁸ Ivan Kogovšek: O imenoslovju v Bohinju, Pl. v. 1923, str. 177. — ²⁹ Dr. Lev Svetek - Zorin, 1. cit. — ³⁰ Dr. Tuma: Bohinjski kot, Pl. v. 1927, str. 50.

Planina na Kraju

Foto dr. Jaka Prešern

Pravopisno je oporekati izrazu „dupla“, kajti pravilno je pač „duplja“, od katere se razlikuje „duplo“.³¹

Sedem jezer leži lepo zapovrstjo v isti dolini, medtem ko so jezera okrog Krna bolj razmetana. Zato ne kaže imenovati Krnskega jezera drugo Krnsko jezero, čeprav bi bilo na vsak način drugo od treh, ker leži nekako med ostalima dvema. Zaključek bi bil tedaj ta, da naj ostane za to jezero v planinski literaturi že ustaljeno ime: Krnsko jezero.

Tretje jezero leži prav na planini Duplje tik pod Veliko Babo (2014 m) in Veliko Monturo (1951 m), Debeljakom (1869 m) in Šmohorjem, ki mu tvori z Veliko Babo tudi zelo zanimivo ozadje. Dasi je zarisano v avstrijski vojaški karti in čeprav ni samo kaka mlakuža, ga ne omenja niti dr. Tuma v svojih spisih, niti kak drug popotnik. Vsekako pa je obdržalo vodo čez zimo 1915/16 in jo je imelo v letu 1948 še julija in avgusta. Po svoji legi bi pač zaslužilo ime „Dupeljsko jezero“.

III.

Polegam v jasnem dnevu na edini tratini ob Krnskem jezeru na njegovem sverozapadnem bregu. Gladka je ta trata, mehka ko zelen pliš, izpreminjajoč se v odtenkih rumenkastozelene do temno zelene

³¹ Breznik - Ramovš: Slov. pravopis, mala izdaja 1938, str. 69.

barve, v krasni barvni harmoniji s temno modro in nemirno površino jezera, ki ga dela tako tajinstveno. V navpično odtrgano steno Šmohorja zrem, peči, melišča in prodišča Lemeža s svojim belim bleskom jemljejo vid, ki se v odpočitek vedno in vedno vrača na tisto piramido, ki tvori Krnov vrh. Čim bliže si mu, tem bolj je veličasten. Beli oblaki plovejo danes nad njim, zrcalijo se v jezeru, kadar se umiri, in delajo po vrhovih okoli temne pege.

Nič več ni tistih lepih dreves, o katerih ste čitali zgoraj, nič več tistih rojev malih ribic, ki bi se grele na prodiščih, čeprav je gorko julijsko sonce. Vse je vzela vojna. Tak mir je naokrog, da bi človek sanjal kar naprej ob tem, v današnjih mejah domovine za moj okus najlepšem gorskem jezeru. Jaz pa danes nočem sanjati. Tista pota vidim na Veliki Lemež, ki sem jih moral pomagati graditi s krampom in krvavimi žulji, tiste strme steze na Šmohor, kjer sem nosil v snegu in burji ponoči trame. Še ohranjeni jarki tik za hrbtom režejo prelepo trato. To obrežje je imelo kritja in stavbe, katerih temelji stojijo danes še vedno, čeprav so bili stalni cilj laškega topništva z vrha Krna. Za hrbtom leži planina Duplje, vsepovsod pa so še vidne potne srage tistih mož, ki so prebijali tukaj zimo 1915/16. Nehote vstajajo spomini, udajam se jim in jih pišem, da boš ti, gorjak, ki te bo peljala pot tod mimo na Krn, še bolj občutil veličino te pokrajine. Kako hotelsko poslopje bi uničilo vsako iluzijo, razdrlo vso s svojo zapuščenostjo učinkujočo lepoto pokrajine.³²

In zopet se oziram na Krn. Nehote se nasmehnem, ko mi pridejo v spomin besede: „Monte Nero, la cui conquista è stata la piu bella operazione di guerra d'alta montagna che si sia mai vista... questa cima, che gli alpini di Susa e dell'Éxilles hanno strapata al nemico con un ardimento che ha del legendario... M. Nero è una posizione d'onore.“³³ To se je zgodilo 16. junija 1915. Avstrijsko vojno poročilo je dogodek zamolčalo, mi pa smo vedeli, da so tiste noči straže na Krnu zadremale in bile presenečene.

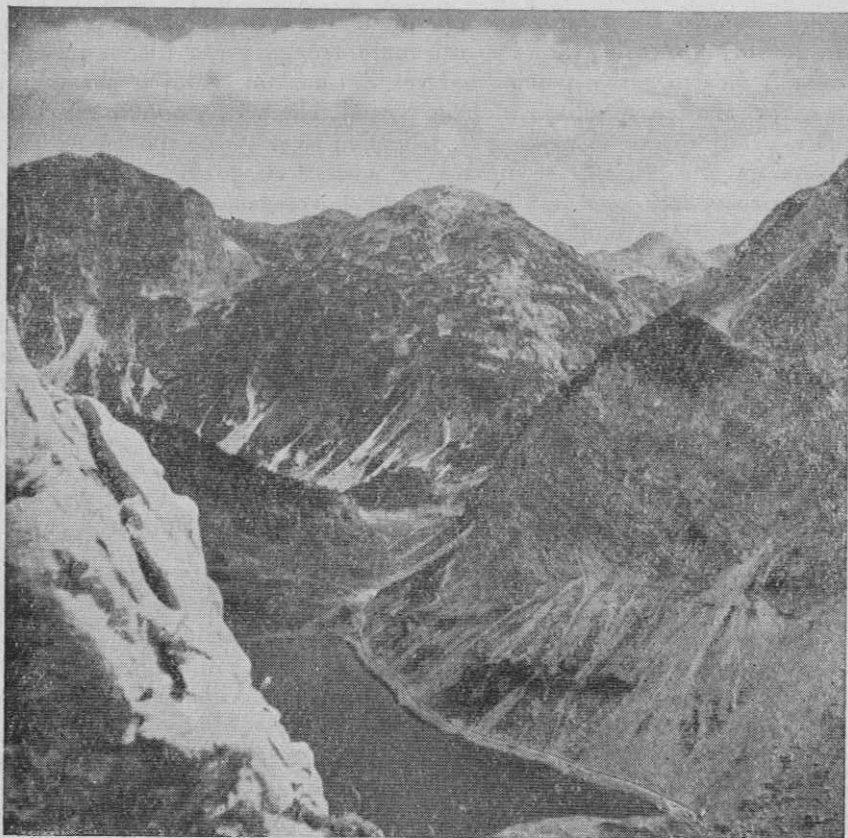
Nezavzeta sta ostala Šmohor in Veliki Lemež, s Krna pa so Italijani lahko opazovali svojo senco v jezeru, nikdar pa niso poskusili suniti v tajinstveno odprtino, ki jim je čez jezero zijala nasproti. Planina Polje ni bila zasedena, jezero samo, čeprav gre o njem pripovedka, da je brez dna, je bilo prepreženo z žičnimi pregrajami, o katerih danes ni več sledu. Kajti ravno na oni trati in v njenem hrbtu se je črta strnila v tako zvano „Seesperre“ — jezersko zaporo, katere ostanke imaš še danes za hrbtom, ko gledaš na Krn.

Seveda nam je bilo jezero znano, bilo je često pod ognjem, a moj dnevnik govori samo enkrat o njem (29. X. 1915): „... naš oddelek je moral nesti deske, strešno lepenko in drugo gradivo na Veliki Lemež. Noč je bila precej temna, korakati smo morali popolnoma molče

³² Ing. Fr. Marušič: Po vojni na Krn, Pl. v. 1922, str. 150 i. sl.: „... lep dom SPD bi se mu (sc. jezeru) bolj podal...“

³³ Cesco Tomaselli, 1. cit., str. 16: „Krn, čegar zavzetje je bila najlepša vojna operacija v visokih gorah, ki jo je bilo kdaj videti... ta vrh, ki so ga alpini Susa in Exilles iztrgali sovražniku z ognjem, ki ima nekaj legendarnega... Krn je častna pozicija...“

Krnsko jezero proti Bogatinu

Foto B. Ostan, Bovec

in kajenje je bilo prepovedano. Krnsko jezero tako temno, da je bilo videti ko temen gozd kje v dolini... Ob lepi stezi ob jezeru srečanje: Štirje možje z nosili. Nismo videli, ali je mrtvec ali ranjenec. Eden nosačev je zarobantil: Če se ne umakneš, te porinem v jezero...“

Ura gre proti poldnevu in moje premišljevanje prekine spomin na prorokbe oskrbnic pod Bogatinom, da se na planini Duplje dobi sir. Ne mislim danes nadaljevati poti na Krn, obiskati hočem Duplje, prevaliti nato v Lepenjo in od tam v Sočo. Po lepi stezici jo mahnem okrog Debeljaka do gozdiča, pred katerim stojita dve planšarski poslopji. Mislil sem, da so časi prinesli izpremembo tudi v tem, kar piše Črni Janez: „Na planini Duplje... so naju pozdravljali kruleči prešiči, ki so se valjali po blatu pred hlevi. Komaj sva našla malo trdega sveta, da sva prišla mimo krulcev v sirarno...“³⁴ Ker se dr. Tuma³⁵ pritožuje

³⁴ 1. cit.

³⁵ Dr. Tuma: Planina v plazeh, Pl. v. 1921, str. 148.

le nad nesnago na trentarskih planinah, a na Dupljah pasejo Sočani, sem bil bridko razočaran, ko niti malo trdega sveta nisem našel do vhoda. V sirarni gorijo polena pod velikim kotlom, zadaj je shramba za sir, ki je razložen v velikih hlebcih po policah. Ko pa ogledujem kotel, police, orodje in ko se prikaže še zašpehan sirar — ne, po lepem potu, ki smo ga zgradili mi, se umaknem smradu v gozdič in počivam v senci smreke, tam kjer je bilo tiste zime poveljstvo polka.

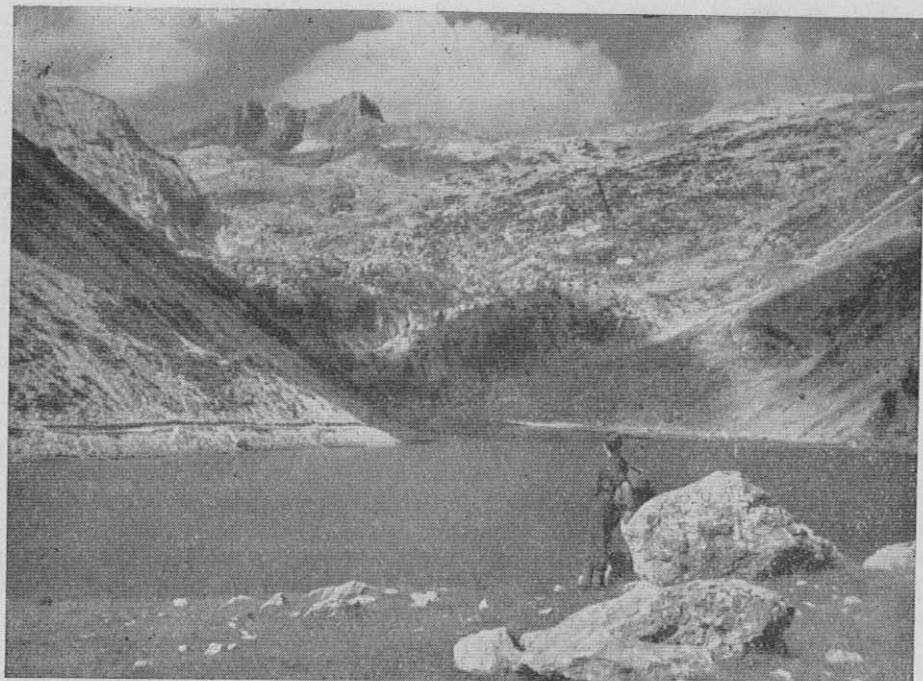
Polk je prišel semkaj 19. IX. 1915. Zasedel je Šmohor, splezal na Veliki Lemež, se zajedel v tratino ob Krnskem jezeru in se pripravljaj na zimo. Jaz sem prišel semkaj s smučarskim oddelkom 22. X. 1915. Oddelek je štel tedaj 60 mož.

„Rasle so barake iz tal, naselbine po gozdičih, dolinah, rešilne postaje, zavetišča, hlevi, pekarnice. Zadovoljni bi bili v tem planinskem rajju, da ni bilo vruga v podobi adjutanta z mefistovsko brado, z mefistovskim nasmehom...“³⁶ Bil je to nadporočnik Paulus, po krvi in značaju Prus.

Pred menoj ležijo vsa tista pota, ki pripeljejo iz Bohinja, vsa tista, ki peljejo skozi Lepenjo v Soško dolino, ki se v strmih serpentinah vzpenjajo na Šmohor, vse križem kražem potov in steza na planini sami. Po teh poteh se gibljejo nepregledne kolone mož, težko obložene z deskami, tramovi, strešno lepenko, opeko in drugim stavbenim gradivom, dolge vrste mul, osličev in konjičev s proviantom, noč in dan, ob vsakem vremenu, ob vsakem ognju, poveljevane z brezobzirnostjo sadista, ki lepo čepi v svojem zaklonišču tik ob vhodu v gozdič, odmaknjen očem laških opazovalcev. Ali pa stika okoli in brezobzirno kaznuje. Od končne postaje pod Bogatinom je moral nesti mož po 12 — 14 komadov dvameterskih desk. Ko to ni zadostovalo, si je izmislil relais: Od planine Duplje do konca vzpenjače pod Bogatinom stoji v razdalji od 50 do 100 korakov mož od moža, dobi tovor od prednika, ga odda naslednjemu in teče zopet nazaj po novega. Častniki so postavljeni za kontrolo. Če ne tekaš ko blazen sem in tja, zastane črta in iz ust oficirja se vsuje zmerjanje, kletve in grožnje. „Ves praznik Vseh svetnikov od jutra do večera brez gorke jedi. Zvečer kosilo in večerja vse ob enem: Kos napol kuhanega mesa z juho, kjer je zakuhan koruzni zdrob“ (dnevnik 4. II. 1915). Italijani so medtem spravili na Krn topništvo, transporti so se mogli vršiti le v megli ali ponoči. Od nekod je Paulus dobil okornih kmečkih sani z velikimi krivinami... „pot se vije med klanci in grebeni, v ovinkih in zavojih, kjer se sankamo v nočni tmini s težkimi sanmi, obloženimi s 30 deskami. Brez luči seveda...“ (dnevnik 30. II. 1915). Lahko si predstavljaš, kolikokrat smo se prekucnili preko tistih ozkih serpentin pod Veliko Monturo ob sedanji italijanski vojašnici.

Tako je nastalo na Dupljah obširno selišče. Lastna pekarna peče polku dober kruh brez koruzne primesi in za častnike celo belega... Električna luč nam sveti, za 4000 mož je v kopališču na razpolago 15 lesenih kadi, razkuževalnica je stalno v obratu, kino se pa šele gradi

³⁶ Ivan Matičič: Na krvavih poljanah, Ljubljana 1922.

Krnsko jezero, zadaj Krn

Foto dr. Jaka Prešern

(dnevnik 8. I. 1916). Ta kino je bil slovesno odprt 4. II. 1916, lesena stavba z dvorano za 1000 ljudi, obita okrog in okrog s škodlami, ki so jih klali kar tukaj iz tramov ki so bili prinešeni na ramah iz doline. Poleg ostalega frontnega razkošja za oficirje, za nas nepotrebna reč, kajti od vsega tega priprosti vojak ni imel nič. Sicer ga je pa kmalu zadela laška granata.

Zaradi strašnih naporov so se naše vrste krčile. Konec januarja jih je bilo od tistih 60 mož tam le še — 13. Nihče ni padel kot žrtev sovražnikovega orožja.

Počasi se vlečem ob teh spominih po gozdiču okrog Debeljaka in zavijem nazdol do Dupeljskega jezera, kjer so tedaj stala velika in zaradi Paulusove skoposti vedno polna skladišča. Še se poznajo temelji barak in selišč ljubljanskega topniškega polka, ki je imel tu svoje pihalnike. S poti, s kote 1426 iščem pokopališče, ki je imelo tedaj kakih 20 do 30 grobov. „Pred kratkim je padla v bližino laška granata. Čez noč je zato nastal pred pokopališčem smrekov gozdiček, ki je zaprl pogled s Krna... Na grobu pravi napis s svinčnikom v nemškem jeziku, da počiva tod praporščak Fabjančič, ki je umrl za cesarja in domovino.“ Eden izmed prvih začetnikov jugoslovanskega gibanja med mladino, ki bi bil gotovo pobegnil, da ga ni zasačila mobilizacija v aktivni službi“

(dnevnik 29. X. 1915). Brez uspeha iščem pokopališče, vse dolinice prehodim, a pokopališča ni več. Italijani so vsekako v svoji znani pieteti do padlih prenesli kosti kam v dolino.

Vračam se nazaj na prvotno pot, najdem temelje barake, kjer je gnila brez smuči naša „Skiabteilung“. Zopet iščem v njeni bližini, kar je nedvomno izginilo brez sledu. Ne smej se prijatelj gorjak, iščem nekdanjo latrino. Ta je v nekaki zvezi s Paulusovo strategijo. Hotel je Italijanom iztrgati Krn in je že dal graditi nekake lestve. Komanda X. armade v Beljaku pa je poslala generala Rohra na Duplje. Priprave so bile velikanske, povsod se je pralo in čedilo in okrog barak ni smelo biti v snegu nobenih arabesk. Pri nas so bile. Kazen je bila ta-le: „... vsaki dve uri ponoči nastop vseh prebivalcev barake, nato pa defiliranje po vseh predpisih reglementa mimo latrine. Tri noči! Prav za prav pa je ta kazen peklensko občutna in satansko premišljena. Uvaževati je namreč treba, da se vračamo izpod Bogatina navadno opolnoči in da nam je po trdem delu usojeno le 7—8 ur spanja.“ Druga kazen je bila n. pr. delo nepretrganih 36 ur brez spanja in počitka. Kadet Zalkar je predočil vse to Paulusu, a je dobil dobeseden odgovor: „Vseeno mi je, če vsi ljudje pocrkajo“ (dnevnik 16. II. 1915).

Pot zavije nato po mali soteski med zahodnim pobočjem Debeljaka in točko 1463. Nebroj temeljev barak vidiš ob tem potu, ki je še izredno dobro ohranjen in ga trideset let ni moglo preglodati. Tukaj so bile kuhinje, staje, bivališča, nekoliko višje gori kino. Nato se pot hitro nagne po mogočni strmini proti dolini Lepenji v tako številnih serpentinah, da jih res prešteti ne moreš. V dnu leži naselje Lepenja,³⁷ nekaj raztresenih hiš. Bela cesta se vije danes od Soče v to stransko dolino, ki jo je svojčas vezal s Sočo samo preprost kolovoz. Cesto so zgradili Italijani, postavili v dnu kasarno in začetno postajo vzpenjače, ki je peljala na Duplje. Vendar ta pot navzdol ni dolgočasna, navzgor pa je manj priporočljiva: Ves čas je pred teboj onstran Soče Rombon in gorovje nad Bovecem tja do Montaža in Kanina, na levi pa so strma rebra Vršiča in Javorščeka, kjer smo imeli tudi svoje težke dni. Iz dna doline pa si prav kmalu prav ob Soči.

To je najkrajša pot z Dupelj v Soško dolino. Lahko pa jo mahneš ob Kaluderju preko planine Črni vrh ali celo mimo planine Za skalo v Vrsnik in od tod naravnost v vas Sočo ali dalje v Trento. S Krna samega pa imaš nebroj potov na vse strani, tudi v Bovec, Kobarid in Tolmin.

Ko boš ti gorjak hodil po teh krajih, ne občuduj samo njihovih naravnih krasot, temveč pomisli tudi s tihim spoštovanjem na tiste, ki so tu zapustili še danes vidne sledove.

---

³⁷ Lepenja (fem. sing.). Tako dr. Tuma v imenoslovju, str. 51, in v svojih spisih v Pl. v. (1908, str. 115 i. sl., 1914, str. 174, 1921, str. 91, 1921, str. 133, 114, 1926, str. 104). Na moje vprašanje, kje da sem, so mi domačini odgovorili: „V Lepenji“. Zato nepravilno: Avstr. voj. karta: Lepenje in dr. Lev Svetek - Zorin v že cit. spisu: Lepena.

Na drevesni meji v Repovem kotu pod Zeleniškimimi špicami. V ozadju Kurja dolina s predgorjem Kamniških planin (Mokrica, Jermanov turen, Koren itd.)

Risba Pavel Kunaver

Pavel Kunaver:

Prirodni park v Kamniških planinah

Slovenci imamo lep prirodni park v Zajezerski dolini v območju Triglava. Vendar si dovoljujem trditi, da ga množica gornikov, ki hiti po tej dolini od koč do koč, prav malo pozna in še mnogo manj spoštuje. Premnogo jih je, ki se po počitku pri zajezerski koči vzpnò v strmine in trgajo predvsem planike, tako da so kljub splošni zaščiti in posebni zaščiti v parku samem z mogih pobočij čisto izginile. Tako pa se godi tudi drugim lepim cveticam, ki jih doseže gornikova roka, in ob zajezerskem potu le še izumirajoči viharniki ter mogočne, mrke gore v glavnem predstavljajo nedotaknjeno naravo parka. Skrite krnice in nekatera pobočja so manj obiskana in nedotaknjena. Varstvo tega velikega prirodnega parka je bilo od vsega početka premalo organizirano, gornikom pa spoštovanje do tamošnje narave premalo globoko vcepljeno. Za veliko množico planincev leži ta park tudi nekoliko od rok.

Prirodni park ima dva enako vredna pomena: prvič naj varuje pred uničenjem naravo samo, da ostane v prvotnem stanju in se po svoji volji naprej razvija. Ob njej naj se učimo spoznavati lepoto in

njene zakone. A drugič naj nedotaknjena priroda služi človeku tudi kot vzgojiteljica in plačnica za njegov trud, v času, ko po delu išče oddiha v nepokvarjeni naravi. Torej mora biti prirodni park primerno dostopen, gorniki pa na vse, kar je v njem velikega in lepega, pravočasno opozorjeni ter z vsemi danimi sredstvi poučeni, kako naj se obnašajo tam, da ne kvarijo, kar je ustvarila priroda.

Tak park pogrešamo v osrčju Slovenije in sedaj, ko je vsa zemlja ljudska, ga lahko tudi ustvarimo sebi v korist in narodu v ponos. Kje naj bi bil tak prirodni park? Še ob času, ko so vsako leto meseca septembra razni tuji gospodje lovili po gorah in ko so nas za vsakim oglom legitimirali kraljevski žandarji, sem si želel, da bi bil vsaj del Kamniških planin res popolnoma svoboden, vrnjen gospodarici Naravi, da naj v njem snuje, kakor jo je volja in kakor ji je prav. V to naravno svetišče bi hodili ljudje le kot dostojno se vedoči gostje in se napajali ob lepoti narave. Kateri del Kamniških planin bi bil najprimernejši in ne bi motil načrtnega gospodarstva, ki sega sedaj tudi v gore?

Med navpičnimi stenami Rzenika in Konja, ki so težko dostopne in v vznožju porasle le z gozdom, ki je gospodarsko manj vreden, zanimiv pa zaradi svoje težke borbe s strminami in s sencami severnih pobočij, pa do grebenov Škarij in Planjave leži svet, primeren za planinski prirodni park. Njegova najširša meja bi bila greben od Kope nad Kopišči čez Rzenik in Konja ter čez Presedljaj in pot do Korošice; od tam do Škarij, po grebenu čez Luško Brano na Planjavo; z vrha Planjave doli po južnem grebenu, ki vodi do Sukalnika v Mlin in po jarku do konca Kamniške Bistrice; od tam zopet do vhoda v Belo dolino in na Kopo, kjer se meja prične.

V tem širšem obsegu bi park obsegal vso Belo dolino, kjer, kakor sem že omenil, razen blizu vhoda v dolino ni gozdov, ki bi bili za gospodarstvo pomembni. Varstvo težko se borečega gozda bi celo zelo koristilo, ker bi zadrževalo z gora se vdirajoče prodovje in meli, ki zasipajo Bistriško dolino. Parku bi pripadal ves Dedec (2033 m) z Vršiči, torej s severnimi navpičnimi stenami in strminami nad Korošico, Petkovimi njivami in Šraj peskom ter Orličjem, na južni strani pa s sončnimi zelenicami in skalnimi policami, paradižem za divjad. Gozdovi se tam ne morejo izkoriščati, ker bi sicer vode, ki že itak hudo gospodarijo po pobočjih, hitro do golega izprale vse pobočje. Trdi boj za življenje ne dopusti, da bi se razvila drevesa, ki bi bila zapeljiva za narodnega gospodarja. So pa tam nad gozdovi pobočja, kjer so nekoč uspevale planike izredne velikosti. Danes je v bližini potov vse uničeno. Toda od verodostojnih ljudi sem izvedel, da je bila ravno v teh krajih utrjana pred desetletji največja planika, katere premer je bil dvanajst centimetrov. V težje dostopnih krajih je flora tudi še danes lepo razvita in užitek je opazovati jo proti koncu pomladi in začetkom poletja.

Bela dolina med Orličjem in Korošico je v spodnjem delu zelo strma, porasla le z bolj redkim gozdom, ki ne samo „vetru, zimi v bran stoji“, ampak se žilavo bori za obstanek na zelo strmih stenah Zeleniških Špic in Dedca. Še bolj pa bije od zgoraj pritiskajoči veliki mel pod Dedcem, katerega del se imenuje Šraj pesek. Če ga opazuješ

Dedec nad Korošico, vzhodna meja prirodnega parka v Kamniških planinah. V ozadju Mokrica.

Risal Pavel Kunaver

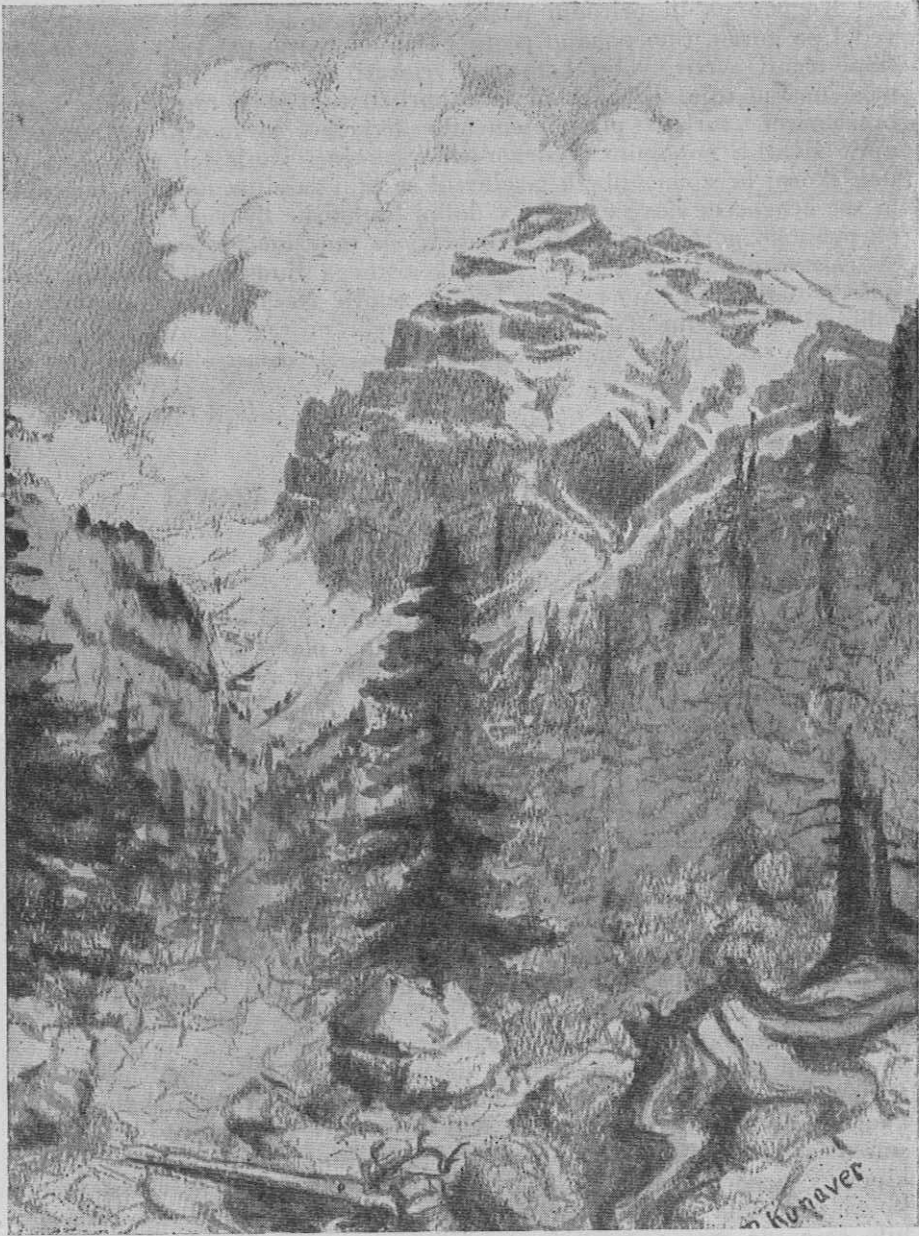
leto za letom, opaziš, kako se po vsaki pomladi in po vsakem daljšem deževju poznajo novi, globlje segajoči nasipi preperelin, ki so jih plazovi in vode prinesli s strmin. Tako je tudi tu nujno potrebno, da ostane gozd, v kolikor ga puste še rasti od zgoraj napredujoče sovražne sile, nedotaknjen. Nakopičene mase v mel zdrobljenega skalovja bi namreč mogle resno ogrožati velike nove naprave v Bistriški dolini, če bi popustili nam tako naklonjeni stotisoči in milijoni neutrudljivih delavcev — drevesa in žilave korenine gozda, ki zadržujejo prod in grušč. Lepota tega samotnega sveta se mi je neizbrisno utisnila v srce še v tistih mladih letih, ko smo tam plezali po južnih pobočjih Zeleniških špic, počivali na mehkih tratih Petkovih njiv in na Britofih, se divili v času mirovanja nešetim, živobarvnim planinskim cveticam, ki so se nežno in skromno, a hitro razvijale v naglo minevajoči pomladi in poletju. Obzirno izpeljana steza iz Bele čez Orličje, čez strmine pod Dedcem in južna pobočja Zeleniških špic bi privedla tihega občudovalca nepokvarjene gorske prirode v posebno ozek stik z vsem, kar razveseljuje in osvežuje dovzetnega človeka: z nežnimi cveticami, ki jih tam še niso trgali turisti; z raznolikimi viharniki, mojstrsko oblikovanimi od trde roke planinskih plazov in viharjev; s širnimi melmi, zelenimi tratami, lepimi skalami, ki jih ovija in porašča žareči rododendron ter prožni, čudovito se zvijajoči pritlikavi bor.

Okvir tej divni sliki tvorijo mrke stene Dedca na južni strani, razrita, dolomitna pobočja Zeleniških špic pa na severu.

Dedec in Zeleniške špice, ki se vlečejo od Malega Dedca (1582 m) nad Bistrico čez Staničev vrh in na vrh 1965 m proti Planjavi, naj bi bili središče tega prirodnega parka. Zeleniške špice so malo gorovje zase. Dolomitaste so in vse raztreskane. Gorje dolini, če bi se žilavih gozdov na njihovih spodnjih pobočjih lotila sekira! Prvič sem vstopil vanje okoli leta 1910 od juga, pozneje pa od severa skozi dolino Repov kot med Planjavo in Zeleniškiimi špicami. Repov kot se začne v Mlinu, eno uro nad Bistrico. Tedaj smo v njegovem gornjem koncu pod stenami našli še lep gozdiček, obdan od vseh strani s prodrom in žlebovi pod strmimi stenami. Že dobrih petindvajset let potem o gozdiču ni bilo ne duha ne sluha. Nalivi onih časov so prinesli posebno s sedla med Planjavo in zadnjim vrhom Zeleniških špic toliko grušča, da so ga zasuli, v kolikor ga niso odnesli. Razdejanja tam v sredini Repovega kota živo pričajo o silni moči vode, o krutem boju življenja z uničevalnimi silami vode in udirajočimi se preperelinami. Vendar je to čudovit svet, zaprt na treh straneh s strminami Planjave, Staničevega vrha in drugih delov raztreskanih Zeleniških špic. Medtem ko so špice posebno v vrhnjem delu in v jarku strašno razbite, saj so iz dolomita sestavljene, je Planjavina stran solidnejša in ima kljub precejšnji razčlenjenosti med zelo strmimi stenami mnogo lepih zelenih polj, višje gori proti Sukalniku pa one znane velike strme zelenice, ki bi jih človek imenoval kar pašnike gamzov. Tihemu občudovalcu se te živali tam v Repovem kotu, kjer imajo mir pred vriskajočimi ter kamenje valečimi turisti, komaj umaknejo. Zdi se, kakor bi te ganzi prezirljivo motrili in povpraševali: „kaj pa je tebe treba bilo?“ Nekoč, v mladih letih, so nam te divne živali pokazale pot čez imenitno izpeljane police na razsekani greben Zeleniških špic. A tudi tam sem v zadnjih letih zasledil velike izpremembe. Mnogo se je odkrušilo skalovja in voda ga je odnesla tja skozi Bistriško dolino na Ljubljansko polje in zadnje, v prah zdrobljene delce daleč, daleč tja v Črno morje. Taka je pač usoda gora. In zopet: opravičilo za obstoj tega dela prirodnega parka! Milijoni in milijoni ton grušča čakajo prilike, da bi se usuli v doline ter zasuli in strli delo človeka tam doli!

Kaj pa lov? Ali ta ne bi trpel zaradi tega? Dedec, Zeleniške špice in pripadajoče doline Bele in Repov kot so le del velikanskega lovišča, ki ga predstavljajo vse ostale Kamniške planine na južni strani, na južni strani Rzenika in Konja, na obsežnih pobočjih Velike planine, na zapadni strani Kamniške Bistrice pa vse veliko ozemlje Dolge njive, Mokrice, Kalc, Kalške gore in Kalškega grebena z vsemi od gamzov mrgolečimi jarki, krnicami in dolinami. Kje pa so še vse ostale planine, ki obsegajo svet od vrha Planjave in Sukalnika čez širna Jermanova vrata, Brano, Tursko goro, Skuto do Grintavca s pripadajočimi prekrasnimi lovišči v Zmavčarjih, Gamzovem Skretu, Velikem in Malem hudem grabnu ter Jurjovcu. V varstvu prirodnega parka, kjer ne bi več počila puška, bi se nemoteno razvijala divjad; ker pač nikdo ne more zabraniti divjadi prostega prehoda čez mejo parka, bi ostali del lovišča samo pridobil.

Risal Pavel Kunaver

Bela dolina z Dedcem in Šrajpeskom — osrčje prirodnega parka

Končno pa bi prirodni park vzgajal gornika, da bi se dostojno vedel po gorah, tiho pohajal po njegovih čudovitih predelih, kjer ne bi smel trgati cvetic, valiti kamenja, vriskati in jodlati, kar nam je že narodnostno tuje. Ta park bi tako koristil tudi ostalemu lovišču, kjer brezobzirni „turisti“ plaše plemenito divjačino in motijo ter preganjajo živali! S popolnim prenehanjem vsakega sekanja teh gospodarsko itak skoraj brezpomembnih gozdov bi se tudi zaščitila nevarna pobočja in vse dragocene nove naprave v dolini Kamniške Bistrice, ki jim groze na pobočjih gora vedno bolj se nabirajoče množine preperelin!

Ustvarimo torej nekaj lepega, koristnega ljudstvu in dobrega za naše potomce! Vrnimo majhen košček zemlje Naravi, ki nas obdarja s tolikimi dobrinami! Naj po svoje ustvarja in razvija svoja bitja in oblike po zakonih, ki vladajo v nji od vekov v veke.

Uroš Župančič:

Po robah Prisojnika in Razorja

Grapa Utrujenega stolpa

(Severna stena Planje)

Sneg je bil trd in zbit od plazov in padajočega kamenja, mukoma so okovanke sekale slabe stopinje v strmal pod Utrujenim stolpom. Hiteti smo morali po plaznici, kajti neprestano nas je padajoče kamenje v vseh mogočih tonih opominjalo na nevarnost. Naglo in ročno smo preskočili visoko zgoraj krajno poč, ki je zijala med snegom in steno.

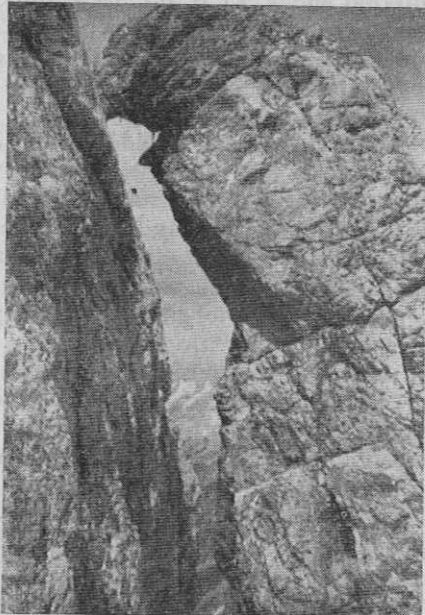
Vsi razgreti smo se pognali v varno zavetje prevesne skale. Pod nami se je grezilo snežišče globoko doli do Mlinarice. Nad nami pa je visel skalni zid Planje! Tu okoli še ni šaril človek, iščoče svoje sreče v borbenih dejanjih, morda je redkega gornika zaneslo pod stene, sem gori pa se po strmih snegovih gotovo pred nami še nihče ni povzpel.

Plezalni problem Planje, sem dolgo preučeval od vsepovsodi in ob različnih časih. Markantna grapa se spušča izpod Utrujenega stolpa in preseka ves mogočni masiv Planje na dvoje. Na levi ob grapi je svet prehoden, na desni ob grapi pa se silna še nepreplezana stena Planje požene v enem samem skoku prav pod nebo.

Sedeli smo molče na varnem počivalu. Mogočen pogled nas je že tu v začetku našega podviga stotero zadovoljil. Trentarski skalni velikani z mogočnim Grintavcem na čelu so žareli v zarji jutranjega sonca, smelo izoblikovani Jalovec se je družil z njimi, tik pred nami pa je kipela v nebo mogočna grmada Prisojnika. Okoli nas je vladal hlad, ki ga je večala bližina snegov in mogočna stena Planje. Le malo je bilo časa, da smo se odsopli, založili in se preobuli; ob pasu so na zankah klini in zaponke zazvonili svojo pesem.

Nameravana smer nam je pri prvi dolžini pokazala zobe, prevesni, algasti in krušljivi skok nam ni dovolil direktnega vstopa v grapo. Vse iskanje nam ni pomagalo. Opustili smo nameravano smer in se umaknili na levo. Tam smo hoteli izsiliti prehod preko prvega skoka v grapi.

Rdeč, nič kaj prijazen kamin nam je ponudil roko, zvali smo se skozi in po dveh dolžinah vrvi smo stali zbrani na škrbinici med steno in markantnim stolpom, ki jih je prav tod okoli v izobilju. Spodaj je zijala grapa, pleza naprej po odprti steni nam ni dišala, preveč bi se oddaljili od prvotno izbrane smeri. Ročno smo se ob zabitem klinu spustili za dolžino vrvi v grapo, kjer smo stali tik nad prvim skokom, ki smo ga obšli skozi kamin na levi. Stena Planje ni mirovala, sonce je talilo ledene sveče, ki so to leto pozno v poletje krasile temena in severne stene naših gora.

*Utrujeni stolp
v severni steni
Planje*

Grapa se je z vsemi svojimi miki in težavami vzpenjala strmo med pečmi navzgor. Zopet je njena leva stran nudila možnost napredovanja, desni rob se je, mrk, neizprosno in fantastično izoblikovan, v strmem skoku poganjal vse više in više do samega neba. V tej steni je še ogromno resnega opravka za naše najboljše. Mi štirje smo izbirali prehode, katerim smo bili kos. Po grapi, ki je bila mestoma napolnjena s strmim in zbitim snegom, smo spešno napredovali tudi preko nekaj manj navpičnih skokov, ki so jih zastavljali zagvozdeni bolvani. Ž višino je postajalo okoli nas vse bolj tesno, snegovi so se potegnili strmo navzgor, izogibali smo se jih, ker so bili za plezalnike pretrdi. Vse možnosti raza in stene na levi strani grape smo pridno izkoristili.

Sonce se je premaknilo že daleč na opoldne. Mi pa smo bili še vedno nizko v steni, ki nas je pri vsakem metru resno zaposlila. Vedno pogosteje smo se ozirali na Prisojnik, ki se je kopal v soncu, tudi nam se je hotelo višine, kjer je kraljevalo sonce. A vsak pogled navzgor nam je povedal, da je vrh še daleč, zelo daleč.

Sredi stene smo na levem razu grape malo duškali in postavili možica. Še enkrat smo hoteli poskusiti svojo srečo v grapi Utrujenega stolpa. Po polici smo se s klini prebili na desno v grapo. Na nasprotni strani se je stena Planje neizprosno dvigala in poganjala v nebo. Grapa sama je bila strmo zasnežena, sonce je tajalo ledene sveče in snegove, da so neprestano s truščem padali v globino.

Dobro varovan sem se v plezalnikih prebijal ob krajni poči navzgor po grapi, kladivo je v zbitem snegu le komaj opravljalo posel cepina. Za dolžino vrvi ali dve smo se spravili više, tik k steni poslednjega skoka. Že smo rahlo verovali v uspeh.

Končno je zmanjkalo snega, ki je bil preje toliko v napotje. Pred menoj je kipel v nebo petdeset metrov visoki skalni skok, prevlečen z ledom, pod ledom je klokotala voda. Skok je bil zelo strm, prav na vrhu ga je zapiral ogromen skalni bolvan, preko katerega bi se mogel pregoljufati le dober plezalec.

Vsi tovariši so prišli do mene; ogledovali in iskali smo skupaj možnosti prehoda, a vsej naši iznajdljivosti je uspešno kljuboval skok. Tu na levo, zgoraj malo na desno, nato naravnost navzgor pod bolvan, a kako preko njega? Tako bi plezal tudi jaz in jaz, smo modrovali drug za drugim, pa poizkusiti se ni usodil nihče. Morda bi se v drugih prilikah, ko prevesnega skoka ne bi pokrival led in preko prevesnih skal ne bi curljala voda, s posebno fino plezarijo prebili nekako do pod skalnate strehe, a kako preko nje in dalje?

„Modrovanje in ugibanje brez poskusa ne prinese zmage“; Spustili smo se, varovani ob vrvi, navzdol in ob prvi priliki zbežali iz grape. Lahke peči so nas vodile strmo navzgor proti stolpu. Tudi glava stolpa nam ni nudila možnosti napredovanja. Še malo v levo in po zasneženi grapi smo, globoko se udirajoč, stremeli navzgor. Skalni skok smo obšli na levi, takoj nad njim pa smo prečili na desno ter izstopili tik ob Utrujenem stolpu na greben, kjer nas je po štiriurnem plezanju v ledenici pozdravilo toplo poletno sonce.

Kar smo na tem mestu doživeli, se da le težko povedati z besedo. Bili smo vajeni gledati posebne čare gora. Plazili smo se že po policah pod mogočnimi terasami nad okrajki, kjer zija globina, uživali pod Ladjo, na Prižnici in pod Sfingo, se razgledovali na planinski svet s Prisojnika, vriskali v stebru Široke peči in v steni Spika, Škrlatica nam je že nudila stotere užitke, kar pa smo doživeli ta poletni dan, je bilo bogastvo višje vrste, ki presega vse meje radodarnosti.

Mogočni stolp se je v tisočletjih utrudil, zaspal je v tihi noči, ko je bila vsa okolica odeta v bajno mesečino, prislonil svojo trudno glavo na mogočno Planjo in se nagnil preko grape, ki se spušča v blazno globino, kjer že sam pogled hromi in odvrča poizkus. Ta s snegom zatrpana grapa se spusti v enem samem strmem skoku navzdol do melišč in dalje do studencev in cvetnih poljan Mlinarice ter gozdov v Koritih.

Obljubili smo si, da kmalu spet pridemo bolje pripravljeni na travnate blazinice Planje, ki so prav tu ob grapi in ob Utrujenem stolpu tako gostoljubne in vabeče.

(Konec sledi)

M. M. Debelakova - Deržaj:

Kronika Triglava

(Nadaljevanje)

Zjutraj, ko sta dijaka korakala proti steni, je Sinek pripovedoval Schiskeju, kakšen je bil mladi alpinist, ki ga je videl v sanjah. Pod steno sta postala neodločna. Schiske je hotel preko lahkih plati, ki vodijo na desno v smeri proti Črnemu grabnu, Sinek pa je silil na levo. In njegova je obveljala. Nemško smer sta preplezala v osmih urah in jo prav na gosto markirala, zaradi morebitnega umika. Ozirala sta se po Wagnerjevih sledovih, pa jih ni bilo. Z vrha sta sestopila po najbližji poti v Vrata. Ko sta slišala, da Wagnerja še ni, sta naročila oskrbniku naj obvesti rešilno postajo v Mojstrani. Dijaka sta se vrnila na Dunaj. Oskrbnik je obvestil rešilno postajo, ki pa tedaj še ni imela poklicnih plezalnih reševalcev. Zato je Mojstrana obvestila dunajske plezalce. Medtem so odšli naši vodniki pod steno, Šmerc in Urbas sta plezala po vstopnih pečeh. Rabič, Brtoncelj in oba Koširja sta preiskovala vznožje stene. V petek, 21. VIII., so prišli v Vrata dunajski plezalci Zimmer, Jahn, Riebe in Gerin. Razen Gerina sami poznavalci stene. Jahn in Zimmer sta vzela s seboj mladega Koširja in preplezala z njim nemško smer, ker sta mislila, da so rdeči markacijski znaki, ki sta jih pustila Sinek in Schiske, Wagnerjevi. (To je 7. vzpon čez steno). Riebe in Gerin sta pregledovala svet med nemško in slovensko smerjo. Zvečer sta prispela še Sinek in Rudovsky. Čeprav je deževalo, so iskali tudi v nedeljo. Popoldne so vsi plezalci odšli, ostala sta le Sinek in Rudovsky ter domači vodnik Urbas. V ponedeljek, 24. VIII., sta pregledala Sinek in Rudovsky krajne vezi, nato sta plezala čez Plemenice na rob stene, a vse brez uspeha. Medtem je našel Urbas ob vznožju stene pod Črnim grabnom Wagnerjevo čutaro. Odšel je v Mojstrano po ljudi. Dne 25. VIII. je pripeljal s seboj Hlebanjo, Orehovnika in Koširja ter dva orožnika. Odšli so spet pod steno. Nekoliko nižje kakor Urbas čutaro, je našel Sinek umetno dlesen z dvema zoboma. Hlebanja in Košir sta odšla z Dunajčanoma v steno. Plezali so na desno kvišku čez plati proti Črnemu grabnu in, ko se te ustrome, na levo proti nemški smeri. Skozi dva kamina (kjer teče danes bavarska smer) so prišli do prodnate gredine, ki pelje na levo proti nemški smeri. Nad njo zija globok in dolg kamin. Prav dobro je viden iz nemške smeri. Na gredi pod kaminom je ležal Wagner (mladi alpinist iz Sinekovih sanj). Bled in spokojen je slonel v kotu pod kaminom. Rudovsky je pregledal mrliča. Imel je rane na hrbtu in prsih ter preklano ustnico. Sicer je bil nepoškodovan. Umrl je — tako je sporočil dr. Rudovsky — na posledicah notranjih poškodb ali pa je dobil zaradi onemoglosti pljučnico. Ponesrečil se je pri sestopu. Ko je videl, da ne bo prišel preko gladkih plati, kjer je danes izpeljana bavarska smer, se je vrnil. Ker ni imel plezalne vrvi s seboj, se je varoval na tanki vrvici, ki jo je položil čez pomol v kaminu. Kakih petnajst metrov nad gredo je vrvica prenehala. Spotoma je moral zdrsniti in vrvica, ki mu je bila le v oporo, ga ni mogla zadržati. Obležal je na gredi. Poškodbe, brščas notranje, so bile tako velike, da

si sam ni mogel pomagati. Njegovih klicev pa ni nihče slišal in pomoč je prišla prepozno. Tedaj pač še ni bilo plezalnih rešilnih odprav.

Wagnerja so prenesli na Dovje, kjer je bil 27. VIII. ob navzočnosti staršev pogreb mladega alpinista. Dovško pokopališče pa je dobilo tretji grob planinca. Upam, da bodo naši plezalci zdaj imenovali pravi kamin „Wagnerjev“, ne pa kot do sedaj kamin v Königovi grapi, kjer Wagner sploh ni bil.³

Dne 7. IX. sta izvršila 8. vzpon čez severno steno Heinrich Jammernegg in Rudolf Günzberg, oba člena „Turnerbergsteiger“ iz Gradaca. Njihova smer se krije v spodnjem delu delno z originalno Nemško smerjo, deloma z Jahnovo. Od Nemškega žleba dalje pa sta plezala v smeri Črne stene, torej v glavnem v smeri, ki jo danes imenujemo Zimmer-Jahnovo smer. Izstopila sta na Slovenskem turnu.

1909.

Z železnico Gorica - Jesenice je vzvetel v Bohinju zimski sport. Prvi smučarji so se prikazali v Bohinju, bolj znani pa so bili še drsalci in sankarji.

Dne 19. februarja je bil izvršen prvi turistični zimski pristop skozi Kot. Dr. Henrik Tuma, Paver (Jože Komac) in Špik (Tožbar mlajši) so prišli v krpjah do Gub, od Gub dalje pa v derezah na vrh Kota. Zaradi viharja niso šli dalje. Vrnili so se po isti poti v Mojstrano.

Marca je zadel SPD hud udarec. Plaz je porušil Aljažev dom v Vratih. Ganljivo Aljaževo pismo s strašno novico navajamo v celoti, kakor je bilo objavljeno v Vestniku 1909.

„Aljažev dom v Vratih je razdejan; dr. Šlajmerjeva vila še stoji nepoškodovana! Strašne novice! Sinoči je prišel iz Vrat Franc Jakelj (Klančnik), ki je šel pogledat svoje oglje nad Turkovo bajto in z njim Kosmatov Šimen (zdaj morata dva hoditi s krpljami, za enega je nevarno, ker se pogrezne). Šla sta pogledat tudi Aljažev dom, če bi bilo treba kaj popraviti pri strehi cementne opeke, pa sta že od daleč zagledala, da stoji prvo nadstopje doma skoraj s celo streho pri kopalšču — 30 metrov od prejšnje lege — pri ograji pri Bistrici; pritličje Aljaževega doma — deloma razdejavano — stoji še na starem mestu in polovica starega dimnika gleda ven. Od drvarnice ni nobenega sledu, od stare Aljaževe kočice tudi ne. Klančnik pravi: Pozna se, da se je na Rogici („Dovku“) odtrgal velik plaz in sredi gori, kjer je en rob (nos), se je plaz v dva dela razdelil: a) veliki del plaza se je obrnil bolj proti Dovjemu — 400 m dalj od Aljaževega doma — in leži čez pot na tisti ledenici, kjer je bilo kopišče, in je prinesel grmovje in drevje (deset palcev debelo) s seboj in šel v Bistrico: b) manjši del pa se je obrnil proti Aljaževemu domu in ostal zunaj ograje (50 metrov daleč) in puh (zračni pritisk) je poslopje odnesel. Klančnik je videl dve veliki korenini pri Aljaževem domu, tedaj se kaže, da se Klančnik moti in da je šel plaz čez poslopja in korenine prinesel, po tem pa je zopet nov sneg padel, da Klančnik ni videl plazu.“

³ Poročilo je sestavljeno po poročilih v ŪAZ 1908, v Zeitschrift 1922, v Plainskem vestniku 1908 in osebnih podatkih reševalcev.

Prvi Aljažev dom v Vratih je podrl plaz l. 1909

Nato sporoča Aljaž, da sta Klančnik in Šimen spravila nekaj odej in drugo na suho ter, da pojdejo drugi dan še Požganc, oba Koširja in Turkov v Vrata, da spravijo ves inventar, v kolikor je dosegljiv, v Šlajmerjevo vilo. Aljaž nadaljuje poročilo:

„Tudi v drugih hribih so strašni plazovi šli in gozde končali, v Radovni do hiš, s Stenarja, Cmira veliko plazov do Bistrice — pot v Vrata se skoraj ne pozna, vse križem leži. Po Peričniku je velik plaz prišel in nasproti Črne gore in sta se plazova pri mostu objela in združila visoko nad mostom. Tudi z Dovškega Križa je šel plaz tostran Bambergove kočee čez „Galerije“ v Bistrico, kakor leta 1878.

Stari možje, ki so pomnili 80 — 100 let nazaj, Smrlinek, Marcek pravijo, da tukaj, kjer je stal Aljažev dom, ni šel nikdar plaz. Jože Jakelj je zatrjeval še pred 10 dnevi, da stavi vse svoje premoženje in celo življenje, da do Aljaževega doma nikdar ne pride plaz, ko sem ga vprašal, če je nevarno. On je veliko let gori ovce pasel in pravi, da so v sredi jarki in robovi, ki plazove obračajo proti Dovjem. Pa morebiti so sedaj ti jarki že od snega zasuti, da je nov plaz (z dežjem namočen) kar čez šel... Vdrugič več.

Ne obupajmo, jaz Vam hočem z vso močjo pomagati. Te točke v Vratih ne smemo pustiti.

Z žalostnim, ginjenim srcem Vas vse pozdravljam, udani

Aljaž, s. r.“

Kljub strašni novici je bilo upati po Aljaževem poročilu, da stoji spodnji del doma; a kaj kmalu so ugotovili, da je ves dom porušen.

Polovico podstrešja je plaz odtrgal od stavbe in odnesel 40 metrov proti Bistrice. V notranjosti tega dela sta ostali nepoškodovani obe sobici z opravo vred. Od ostalega doma pa so rešili posteljuino. Pohištvo je bilo nerabno in razbito. Vse pa je ležalo raztreseno v smeri proti Bistrici. Tudi staro Aljaževo kočjo je odnesel plaz kakih 100 metrov daleč in le gornji del je gledal iz snega. Drvarnica pa je izginila. Snežna plast je bila nad tri metre visoka. A komaj se je izvedelo za nesrečo, je prišla tudi od vseh strani pomoč. Prvi je priskočil triglavski župnik s 500 kronami, sledili so mu vsi Slovenci, denarni zavodi, Ljubljanska mestna občina in celo Zagreb in Praga. In tako je društvo takoj ukrenilo potrebno za zgradbo novega doma. Kupilo je od dovške občine nekoliko bolj proti Triglavu ležeči svet, ki je popolnoma varen pred plazovi. Primarij dr. Šlajmer pa je pomagal s tem, da je dal društvu na voljo svojo novo vilo in to brezplačno. Tako je društvo to leto oskrbovalo za turiste Šlajmerjevo vilo in novi dom je rasel na umetnem gričku prav tam, kjer stoji danes. V novi dom je SPD napeljalo nov, boljši vodovod.

Dne 8. septembra je bila otvoritev novega Triglavskega doma t. j. povečane in prenovljene Triglavske kočje na Kredarici. V starem manjšem delu je ostala skupna spalnica, v novem delu pa je bila narejena veža, jedilnica, kuhinja in v I. nadstropju devet ločenih sobic. Od zunaj so obili kočjo s škodlami, jo močno priklenili z žicami k tlom ter zavarovali s tremi strelovodi. Pri stavbi je vodil delo oče Požganc, načrte je izdelal ing. Viktor Škaberne in nadzoroval delo. Tedanji društveni predsednik dr. Fr. Tominšek je otvoril novi dom, mašo je daroval prof. Mlakar. Okoli 300 ljudi je bilo ta dan na Kredarici, nad 100 jih je obiskalo vrh Triglava. In tako je bila izročena prometu gorska postojanka, ki nam je vsem pri srcu, kjer smo vsi prebili lepe, tople ure — tam na pečeh Kredarice, pod samim vrhom očaka Triglava.

Nemška vpisna knjiga, dar društva „Krummholz“ iz Dunaja, je bila tega leta dopisana in zamenjana z novo. Prvo je društvo podarilo Alpinskemu muzeju DuÖAV v Münchenu.⁴

Gozdna uprava verskega sklada je dovolila, da lahko turisti obiskujejo lovsko kočjo na Mrzlemu studencu. V koči je bil stalni čuvaj, njegova žena je vodila oskrbo.⁵

Leta 1909 je izšel v „Allgemeine Bauzeitung“ No. 2, projekt za žičnico na Triglavu, delo ing. dr. F. Steinerja in J. Planinskyja. Od Bohinjske Bistrice bi vodila avtomobilska cesta čez Fužino v Voje ter v ridah na Uskovnico in čez Trsje in Tošc na Velo polje. Od tod bi vodila žičnica na sedlo Konjske planine in v loku na Mali Triglav. Ta del bi meril 1923 metrov. Od tu bi vodil drugi del proge po galerijah in predorih v loku (radius 2000 m) do vrha; 14 metrov pod vrhom bi bila krožna galerija, v njej gostilna itd. Celotna naprava bi bila torej 25 km dolga avtocesta z 1264 m višinske razlike ter dve žičnici, ki bi v poševni dolžini merili 2074 m pri 1075 m višinske razlike. Poleg tega načrta sta

⁴ Mitt. DOeAV 1909, str. 42.

⁵ OTZ 1910, str. 33, 45.

izdelala omenjena inženjerja še drug načrt za železnico. Prvi del proge do Velega polja bi bila adhezijska proga, drugi del pa zobna. Stroški za prvi projekt so bili preračunani na 2.750.000 kron, za drugi projekt na 4.000.000 kron. Da, taka nevarnost je pretela našemu očaku! Kaj čuda, saj je tudi naš dobri triglavski župnik Aljaž sanjal o takih napravah, seveda bi jih on izpeljal s severne strani.

Dne 8. julija sta prišla v Mojstrano Dunajčana Karl Plaichinger in Wilhelm Lass. Kljub slabemu vremenu sta izvršila v naših gorah vrsto lepih vzponov, tako prvi vzpon po vzhodnem grebenu na Kukovo špico in prvi prehod s Kukove špice na Široko peč. Obiskala sta tudi Aljaža. Ko je Aljaž zvedel, da sta namenjena v steno, se je kar naježil. Prav po aljaževsko ju je oštel, a mlada alpinista se nista zmenila za očetovske nasvete in jo urnih nog ubrala v Vrata.

Dne 20. VII. zjutraj sta vstopila v steno in v spešni plezi dosegla Nemški steber. Tu ju je zajela megla in kmalu nato nevihta. Morala sta vedriti. Plaichinger je silil k bivaku, Lass je hotel izsiliti izstop. Kolikor je mogoče razbrati iz opisov, je Lass plezal prvi in zdrsnil ob koncu krušljivih plati na levi pod lusko ali pa v prodnatih žmulah na levi nad lusko. Ostanek Lassove vrvi je visel na vogalu, konec krušljivih plošč, predno prečiš na desno k luski. Ostanek je seveda kaj kmalu izginil, ker smo si vsi odrezali košček „za spomin“. Pri Lassovem padcu se je vrv ujela za pomol ter k sreči zdržala sunek padca. Plaichingerja je sunek prevrnil, padel je kakih pet metrov ter obvisel z glavo navzdol. Imel je poškodbe na glavi in zlomljeni rebri. V steni, nad žrelom Triglavskega okna, kakih 20 metrov pod Plaichingerjem, pa je obvisel Lass. Bil je pri zavesti in je z lastnimi močmi zlezal na majhen prodnat prostorček v neki levi, sredi žmulastih sten. Tako je razbremenil vrv in Plaichinger je zabil klin ter nanj pritrdil Lassovo vrv. Sam ranjen in izčrpan, ni mogel do tovariša, ki je tičal na takem mestu, da so reševalci težko prišli do njega. Nesreča se je zgodila okrog štirih popoldne. Do 19. ure se je Lass oglasal, nato je utihnil. Plaichinger je prebil v dežju strahotno noč v steni. Zjutraj je klical do 10. ure na pomoč, a kdo bi ga slišal! Iz vrvic si je naredil daljšo vrv in se odločil za sestop. Pa so se megle vzdignile in zagledal je tik nad seboj izstopno gredo. Tako je izplezal (9. vzpon čez steno) in prišel ob 14. uri v Deschmannovo koč. Tu ni mogel dobiti pomoči in zato je odhitel dalje v Mojstrano, kjer je bil že ob 16.30 uri.

Načelnik rešilne postaje, ravnatelj Winzig, je poslal nad steno vodnike, ki pa niso seveda ničesar opravili, saj nalogi niso bili dorasli.

Dne 22. VII. je prišel z Dunaja Hamburger z namenom, da prisostvuje pogrebu. Ko je zvedel, da trupla še vedno niso shranili, je telegrafiral po plezalno moštvo na Dunaj, sam pa je odšel k Deschmannovi koči. Dne 24. so dospeli z Dunaja Herz, Hubaschka in Sinek. V Deschmannovi koči je poročal Hamburger, da je prišel čez ledenik po krnicah pod Črno steno do Nemškega stebra ter da je bil le nekaj metrov oddaljen od Lassa. Dne 25. so odšli plezalci z osmimi vodniki čez ledenik in sestopili s Slovenskega turna v krnico pod Črno steno ter ob Nemškem steburu prečili nad odprtino Triglavskega okna. Po steburu so splezali nad Lassa in ga po vrveh spustili približno 60 metrov na že

omenjeno gredo, kjer so truplo sprejeli vodniki in ga odnesli čez ledenik in Kot v Mojstrano. Dne 26. VII. je zapel na Dovjem mrtvaški zvon in na pokopališču se je vzbočila četrta planinska gomila.⁶

Prve nesreče v Triglavski severni steni popisujemo obširneje, ker so nastale tekom časa okrog njih pravcate bajke. Tako vedo pripovedovati ljudje, kako je visel Lass pet dni v steni, koliko dni je še živel itd. Plaichingerja pa je postavilo ustno izročilo v prav čudno luč, kar ta vestni in izborni alpinist gotovo ni zaslužil. Spomladi leta 1924 se je Plaichinger ponesrečil pri zimskem vzponu v Gesäuse.

Dne 27. VII. je bil izvršen 10. vzpon čez steno.⁷ Alpinisti Franz in Josef Nieberl, Schild in Klammer so plezali v spodnjem delu po Nemški smeri do Nemškega žleba. Tod so zagledali na levi lep sistem polic in tako so zapustili žleb na Glavni gredi in po njej prečili v Slovensko grapo. Njej so sledili po snegu do razcepa pod slapom. Po desnem kraku so zlezli do stene pod slapom in iskali izstopne možnosti na Slovenskem turnu. Končno so sestopili spet do snega in splezali do škrbine krušljivega grebenčka, na levi od Črne stene. Skozi ozko poklino in čez težaven previs so preplezali težavni del izstopne stene ter dosegli po skrotju ledenik. S tem je bil gornji del Slovenske grape turistično prvič prehojen in je družba izvedla v zgornjem delu stene turistično novo smer. Nieberlov izstop leži v sredi med Črno steno in pomolom, kjer je Berginčev izstop.

Prve dni septembra je izvedel Jože Komac, vulgo Paver iz Trente, 11. vzpon čez steno. Plezal je sam, v okovancih in brez vrvi. Preplezal je smer, ki je bila trentarskim divjim lovcem znana še izza Berginčevih časov. Vstopil je po skrotju pod macesni in prečil po žlebeh in čez Bele plati v Slovensko grapo. Iz nje je izstopil po Berginčevem izstopu. Katerega izmed lahkkih kaminov in žlebov je izbral za izstop, ni znano. Vzpon je opravil v pet in pol urah. To je torej drugi slovenski vzpon čez steno in to v Berginčevi smeri. H Komačevemu vzponu so napisali v Mitt. DuÖAV (1909, str. 268): „... gotovo izredno dejanje, ki ponovno dokazuje, da je J. Komac eden najboljših avstrijskih vodnikov.“

12. vzpon sta izvedla 10. in 11. septembra Emil Klauer in njegova sestra Ana. Ana Klauer je prva ženska, ki je preplezala Triglavsko steno. Mlada planinca sta prenočila na Turkovi planini in vstopila 10. IX. zgodaj v steno. V spodnjem delu sta našla markacijske papirje družbe Nieberl in tako brez ovinkov priplezala v Nemški žleb. Ko so pa markacije iz žleba zavile na levo, sta Klauerjeva krenila na desno v Nemški steber. Iz popisa⁸ samega je težko razbrati točno smer, vendar pojasnjujejo v glavnem smer vzpona fotografije, ki jih je Klauer posnel pri tem vzponu. Ena teh fotografij je posneta nekako iz višine Šivankinega ušesa, s pogledom na Slovenski turen in markantno prepaho na levi za njim. Druga fotografija bo iz višine Triglavskega okna s pogledom v isto smer. Sklepati je torej, da sta plezala po Nemškem stebru. Izstop

⁶ ÖAZ 1909, str. 194; ÖAZ 1910, str. 305; DAZ 1910, str. 117.

⁷ DAZ 1911, str. 1, 36.

⁸ Laib. Zeitg. 1909, No. 2, 4.

je od tod možen le nad oknom v krnice pod Črno steno ali po stebru do konca. Kje sta izstopila, ni znano, zdi se pa, da sta prišla na Kugyjevo gredo in torej preplezala vso Nemško smer. V neki poklini sta prebila v nevihti hudo noč in čeprav sta bila duševno zelo izčrpana, sta mlada človeka, brez prave plezalne izkušnje, hrabro nadaljevala pot in steno preplezala.

Andrej Komac p. d. Mota

Na Kredarici je silvestrovalo 12 slovenskih planincev. Prišli so skozi Kot in potrebovali za vzpon 11 ur. Na novoletni dan so se vrnili skozi Krmo v Mojstrano. Bila je to družba našega smučarja Nestorja R. Badiure.

Obisk koč: Triglavski dom 668, Aljažev dom 807, Vodnikova koča 243, Orožnova koča 408 obiskovalcev.

1910.

Januarja je bil na Triglavu Franc Setničar iz Gorice. Pristopil je skozi Voje in Velo polje na Kredarico. Vendar na tej strani ni uspel, ker je ležal na pomrznjenih pečeh pršič. Tako je šel na Prode in dose-

gel Mali Triglav po klasični poti. Hud zamet na Malem Triglavu je moral presekat. Greben je bil kot streha. V pečeh Velikega Triglava so mu bile v oporo žice in klini, ki so le redkokdaj zamedene, ker je raz na spihu. Aljažev stolp je bil do zastavice v snegu.

V Triglavskih višavah srečamo že tudi posamezne smučarje. Tako je šel Fritz Sommer s Konjščice čez Velo polje k Marije Terezije koči in sestopil skozi Krmo.⁹

Dne 4. marca je umrl Lovrenc Škantar, po domače Šest, star 64 let. Bil je sin triglavskega Šesta. Zadnje leto je vodil delo pri novi stavbi za dom Marije Terezije, vendar dograditve ni dočakal.

Dne 17. julija je bila slavnostna otvoritev novega Aljaževega doma. Stavba je bila dograjena po načrtih ing. V. Skaberneta, ki je imel tudi nadzorstvo. Delo pa je vodil seveda stari oče Požganc. Novega doma ne bomo popisovali, saj ga pozna vsak Slovenec planinec. Že tri desetletja stoji v sklepu doline Vrat, na holmu koncem prijazne jase, kjer stoji tudi Šlajmerjeva vila. Le vse bolj nov je bil tedaj, na dan otvoritve, okrašen in ozaljšan, kakršen pač mora biti za tako slavnost. Mašo je bral profesor Janko Mlakar, blagoslovil pa je dom triglavski župnik Aljaž. Dr. Fran Tominšek je izročil dom prometu.

Tega leta je SPD napravilo novo pot po grebenih Rži in Kredarice. Delo te lepe in razgledne steze je vodil oče Požganc.

Dne 29. avgusta je bil opravljen 13. vzpon čez Severno triglavsko steno in obenem prvi slovenski turistični vzpon. Dr. Henrik Tuma, tedaj edini slovenski alpinist velikega formata, je izvršil vzpon v „Tumovi smeri“. S Pavrom sta plezala tri ure in deset minut. Šla sta skozi vrsto kaminov mimo macesnov in Belih plati na škrbino pod stolpom, kjer sta dosegla Slovensko grapo. Njej sta sledila do konca in po pečeh Slovenskega stebra dosegla vrh Slovenskega turna in z njim rob stene. Dr. Tuma pravi:¹⁰ „Premagavši severno steno Triglava, sem imel živo zavest, da sta trud in nevarnost, ki ju imaš v borbi s to steno, nezatna v primeri z užitkom, ki ga dobiš, povzpevši se na rob.“ Z roba sta splezala po severnem grebenu in sestopila na Kredarico. Za pot od ledenika na vrh in sestop na Kredarico sta potrebovala s počitki vred 2 uri. Prejšnji dan pa sta hodila iz Loga v Trenti čez vrh Triglava v Vrata do Aljaževega doma sedem ur. Ta tura je bila staremu Pavru živo v spominu, ker tako hitro še nikdar ni prišel na Triglav. Naš ranjki dr. Tuma bo menda za vselej nosil rekord najkrajših časov pri hoji po naših gorah.

Obisk koč: Aljažev dom 1201, Triglavski dom 737, Vodnikova koča 384, Orožnova koča 440 obiskovalcev.

1911.

SPD je izdelalo novo stezo naravnost od Konjske planine na Kredarico. Pod Begunjskim vrhom je bil zgrajen mičen vodnjak iz betona. „Mali Triglav“ za Aljaževim domom je dobil kline.

⁹ OAZ 1910, str. 306.

¹⁰ Pl. V. 1919, str. 193.

Dne 25. VII. je izvršil prvi turistični vzpon na Srednjo peč Albin Roessel. To je kota 1625 v severovzhodnem grebenu Rjavine. Preplezal je tudi ves greben do vrha Rjavine.¹¹

Dne 13. VIII. je sekcija „Krain“ svečano odprla novi dom Marije Terezije na Prodih. Tik male, stare kočje je bila zgrajena dvonadstropna zidana stavba po načrtih ing. K. Kosa. Stara kočja je bila zdaj za prenočišče vodnikom in nosačem. Ob slavnosti je imel nagovor tedanji načelnik sekcije Ludwig. Dr. Eger, načelnik nemškega ljudskega sveta dežele Kranjske, pa je povdaril velike zasluge, ki jih imajo „kranjski Nemci“ za razvoj planinstva.

Tega leta sta bila izvedena 14. in 15. vzpon čez severno steno Triglavu. Pavel Kunaver je s tovariši plezal po Tumovi smeri. Kod sta plezala Robert Damberg in K. Niederdökl iz Linza, ni znano. V poročilih tur. členov avstr. alpskega kluba je navedeno le golo dejstvo.¹²

Maja in decembra je bil na Triglavu F. Setničar. Največ snega je našel maja meseca.

Obisk koč: Aljažev dom 1361, Triglavski dom 863, Vodnikova kočja 420, Orožnova kočja 375, Deschmannova kočja 400, stara in nova Marije Terezije kočja 329, Koča pri jezerih 119 obiskovalcev.

1912.

Dne 28. marca je bil na Triglavu F. Setničar. To je bil najtežji izmed njegovih zimskih vzponov. Snega je bilo toliko, da ga je „trebil cele metre s triglavskega grebena“. Na vrhu ni bilo nobenega sledu Aljaževega stolpa.

V Kranjski gori je bila ustanovljena rešilna postaja SPD. SPD je kupilo na dražbi hotel Zlatorog ob Bohinjskem jezeru, ki je bil last J. Ravhekarja iz Bohinjske Bistrice. Tako je pridobilo društvo v najlepšem koncu Bohinja hotel, ki ga je takoj izročilo prometu.

Obisk koč: Aljažev dom 1151, Triglavski dom 660, Vodnikova kočja 335, Deschmannova kočja 492, Marije Terezije kočja 439, Koča pri jezerih 233 obiskovalcev.

1913.

Franc Setničar je bil tudi 24. II. na Triglavu. Greben je imel nevarne, krhke opasti. Za turo je potreboval zdržema trideset ur. Hodil je v krpljah.

SPD je avtoriziralo vodnika Feliksa Zimo iz Mojstrane in Antona Tožbarja (Špika ml.) iz Loga v Trenti.

Sekcija „Krain“ je povečala in preuredila kočjo pri Triglavskih jezerih. Septembra pa je izročila prometu novo, zavarovano stezo iz Luknje čez Plemenice na Zaplanjo, ki je dobila ime po prvem predsedniku sekcije: Bambergweg (pot Otomarja Bamberga).

¹¹ Mt. d. DOAV 1913, str. 28, (H. I. VIII, str. 328).

¹² OAZ 1913, str. 261; Mitt. d. DOAV 1913, str. 28; Hochtourist VIII., str. 328.

¹³ Pl. V. 1924, str. 254.

1914.

Bamberg in Kozler, lastnika lova v Vratih, sta dala na voljo sekciji „Krain“ svojo lovsko kočo „Hubertus“ v Vratih. V treh sobah je bilo postavljenih 15 ležišč; 21. julija je bila kočica izročena prometu. Seveda je bil vstop dovoljen le nemškimi planincem.

Otvoritev razširjene kočice pri Triglavskih jezerih je bila zaradi izbruha svetovne vojne preložena za nedoločen čas. Turistični promet v Triglavskem pogorju je seveda v hipu prenehal. V drugi polovici avgusta je obiskala vrh Triglava že vojaška patrula obrambnega oddelka v Mojstrani. Bili so to rezervni častniki Fr. Gombač in J. Bučar, narednik Ankele, četovodja Rabič in šest vojakov. Pristopili so v popolni bojni opremi skozi Kot, sestopili so čez Prag v Vrata.¹⁴

Dne 27. XII. je umrl Franc Smukavec, po domače Šmereg iz Mojstrane. Star je bil 61 let. Bil je iz rodbine prvih mojstranskih vodnikov in znan gostilničar. Za vodnika je bil avtoriziran leta 1878. Na Triglavu je bil čez 500 krat.

1915 — 1918.

Z izbruhom vojne med Avstrijo in Italijo je bil zaprt ves predel Julijskih Alp za tujski promet. Topovi so zagrmeli v Bovški kotlini in vzdolž zelene Soče. V krvavo osredje je stopil Krn, vrh, ki so ga do tedaj cenili le botaniki. V tihe gorske doline je posegla vojna, spremenila gorska zatišja in planote v vojaška taborišča in utrdbe. Čez prostrano Komno so razpredli jahalne in vozne poti. Na Kraju in Govnjaču so nastale vasi vojaških barak, po Bohinju je zabrzela električna železnica, ki je imela zvezo z žičnico v Ukancu. Od tam je bila izpeljana žičnica na rob pod Dobravčevim kopiščem in vodila čez Vrhe, kjer stoji danes Dom na Komni, v dolino Gracije. Zadnja postaja je bila na ravnicah pod Bogatinovim sedlom. Desno od te postaje pa je bil velik rezervoar za vodovod, ki je bil izpeljan na planino na Kraju. Vojna na Komni je snov, ki bi obsegala lepo knjižico in hvalevredno bi bilo, če bi kak bojevnik, ki je prebil vojno na Komni, planini Duplje in Bohinju opisal tedanje čase, da ne umrejo spomini, ki so skoraj že zatonili v pozabljenju.

Fronta je potekala dve leti v glavnem po isti črti. V dnevni poročilih beremo vedno ista imena: Mali vrh, Rombon (Veliki vrh), Javoršček, most pri Tolminu, Sv. Lucija, Selo, Krn itd. Zima 1916/17 je prinesla mnogo izgub v obeh sovražnih taborih. Zaradi ogromne množine snega so plazovi kosili ljudi in živali.

Ko so se pripravljali Italijani k 12. soški ofenzivi, so 24. oktobra zagrmeli vzdolž cele fronte avstrijskonemški topovi v znak predora. Ves svet vzdolž Soče je zaplamtel v ognju. Z vrha Triglava je gledal grozotni prizor Vinko Zor, kaplan v Srednji vasi v Bohinju.¹⁵ Dne 27. oktobra je bila spet osvojena Gorica in nemškoavstrijske čete so začele prodirati v beneško ravnino. S tem je odmaknjena fronta iz

¹⁴ Pl. V. 1924, str. 254.

¹⁵ Pl. V. 1935, str. 254.

našega vidika, čeprav bi ji s Triglavskega vrha lahko sledili tja do Piave. Za Triglavsko pogorje je bila vojna končana.

Leta 1915 sta umrla dva bohinjska vodnika: Matija Arh iz Stare Fužine in Lovrenc Jelar iz Ribičevega Laza. Jelarjev oče je izvršil s Sušnikom prvi zimski vzpon na Triglav. Pri vojaških vajah se je ponesrečil v Vratih v Črni gori infanterist Pölten, ki je bil pokopan na Dovjem. Leta 1916 se je ponesrečil pod Rjavino drvar Janez Žvan pri trganju pečnic. Star je bil 69 let, pokopan je na Dovjem. Leta 1917 je umrl mojstranski vodnik Franc Urbas. Ponesrečil se je v Kotu, ko je nesel gamsom soli. Bil je eden najboljših mojstranskih vodnikov.

1918 — 1920.

Sledita dve leti, ki sta bili za planinstvo prav tako mrtvi, kakor prejšnja tri leta vojne. Takoj po prevratu je nastal v Julijskih Alpah obmejni pas, meje med Italijo in novo državo Jugoslavijo pa še niso bile določene. Leta 1918 se je čez Komno vračalo vojaštvo. Domačini so izpraznili zapuščena vojaška taborišča in odnesli v dolino vse razen zidov. A trpele so tudi lovske in gorske kočice. Vlomljeno je bilo povsod. Tako so bila nekatera gorska zavetišča brez vrat in okenc, strehe so bile pokvarjene, oprema izpostavljena vremenskim neprilikam. Deželna vlada je dala lastnino DuOAV ter OTC pod sekvester.¹⁶ Ker so bile te kočice sedaj za lastnika brez pomena, je SPD predlagalo, da prevzame te kočice proti odkupnini v last. Likvidacijske oblasti so nato pregledale dejansko stanje koč in izvršile cenitev. Tako je bila po izpolnitvi vseh potrebnih formalnosti s kupno pogodbo, z dne 15. IX. 1919, izročena SPD lastnina nemških gorskih društev. Kupna vsota 52.000 kron bi pomenila danes vrednost pol milijona dinarjev. Vsota ni velika, a ob takih prilikah mora lastnik prodati imetje vedno v svojo škodo. Tudi nam se je prav tako godilo. SPD je zgubilo Dom na Vršiču, kočico v Koritnici, zemljišča na Križu in Zaplanji, na vrhu Črne prsti, Javnornika in Nanosa.

Državna meja med Italijo in Jugoslavijo je bila izpeljana po grebenih Spodnjih Bohinjskih gora, Komne, Kanjavca, Triglava, Plemenic, Pihavca, Razorja itd.

Z velikimi denarnimi žrtvami je SPD popravilo in uredilo vse kočice v Triglavskem pogorju, da so bile spet uporabne za planinski promet. Na občnem zboru SPD dne 27. XII. 1919 so bila določena imena kočic nemških društev. Maria Theresien Haus je dobila ime Aleksandrov dom, Deschmannhaus — Staničeva kočica, Siebenseenhütte — kočica pri Triglavskih jezerih.

1921.

Pozimi so bili še vedno izvršeni številni vlomi v gorske kočice, zato je SPD odslej znosilo v jeseni vse važnejše predmete v dolino.

Dne 20. II. je bila v Bohinju prva smučarska tekma. Moška, za današnje pojme zelo lahka proga je bila dolga 5 km, ženska pa 3 km.

¹⁶ Dr. Fr. Tominšek, Pl. V. 1939, str. 236.

Prvak seniorjev je bil Hlebanja, prvak juniorjev Zdenko Švigelj. Žensko prvenstvo je dobila Tammerjeva iz Mostarja. Pri skokih je odnesel prvenstvo Jože Pogačar. Najdaljši skok dneva je bil 13 metrov, najkrajši 8 metrov.

Tega leta je SPD prevzelo v zakup hotel Sv. Janez v Bohinju.

Dne 25. julija je obhajal triglavski župnik Jakob Aljaž 50 letnico mašnikovanja.

V jeseni 1921 so prevzele obmejno stražo v Julijskih Alpah „pogranične čete“. Začasno so bile nastanjene v hotelu „Zlatorog“ in v stari Aljaževi koči v Vratih.

Slovenska mladina pa se je lotila plezanja. Prvo območje je našla v bližnjih Kamniških Alpah, a kaj kmalu se je zagledala v sinje vrhove naših Julijcev.

Vrh Triglava je obiskalo 1700 oseb, Kredarico 1517 oseb, Staničevo kočo 1106 oseb.

1922.

Na občnem zboru SPD dne 4. III. je bil sprejet sklep, da se pošlje jugoslovanskemu ministrskemu predsedniku Nikoli Pašiću resolucija, v kateri Slovenci zahtevajo, da ostane vrh Triglava popolnoma na naši strani državne meje.

Na konferenci v Rimu je bil dosežen sporazum glede meje med Italijo in Jugoslavijo. Italijanska razmejitvena komisija je zahtevala zase vso vrhnjo gmoto Triglava z Aleksandrovim domom, Doličem, Hribaricami in Zajezersko dolino. Naša komisija je vztrajala pri zahtevi, da tvori mejo razvodje Soče in Save. To stališče je zavzela tudi jugoslovanska vlada in ministrski predsednik Pašić je izjavil, da bo vlada predložila spor razsodbi predsednika švicarske republike. Italijanska vlada je nato popustila in priznala za mejo razvodnico Soče in Save. Tako je tekla zdaj meja čez Plemenice in vrh Triglava na Dolič.¹⁷

Maja je jugoslovanski kralj Aleksander I. obiskal Pokljuko. Šel je na Mesnovec na petelina.

Dne 9. julija je bila spet izročena prometu Orožnova koč, ki je posebno hudo trpela v vojnem času.

Tega leta sta SPD in mladi turistovski klub Skala nanovo markirala večino potov z novo Knafelčevo markacijo: rdeč krog z belo piko v sredi.

Prvič po vojni je bila spet preplezana Triglavska stena. Dne 22. julija je preplezala slovensko smer družba Zimmermann - Zor. To je menda 16. vzpon čez steno.

Dne 23. julija pa so plezali slovensko smer Čop, Kveder, Volkar in Jug. Ta vzpon, menda 17., je važen zaradi tega, ker je družba plezala v spodnjem delu po kaminih, ki so odslej postali najbolj priljubljeni vstop v slovensko smer. Tudi pri izstopu na Slovenskem turnu je družba izvedla malo varianto.

Dne 17. septembra se je ponesrečil na Plemenicah mladi Čeh Emanuel Kusy-Dubrav. Na slabo zaznamovani stezi čez Plemenice je

¹⁷ Pl. V. 1922, str. 61.

zdrsnil menda v kaminčku, ki je zavarovan s tremi klini. Tu je našel leta 1923 vodnik Košir Kusyjevo pelerino. Visela je na prednjem klinu v kaminu. Kusy je padel v globel Triglavske stene, a ne globoko. Ni bil mrtev, bržčas le težko ranjen, dne 17. IX. je slišala njegove klice pastirica Vahica. Naslednjega dne se je Kusy menda poskušal sam rešiti iz brezupnega položaja, a je strmoglavil čez ostalo steno do vznožja. Dne 23. IX. je bil pokopan na Dovjem. Kusy je bil mlad in neizkušen planinec. Njegova smrt je zato tako tragična, ker bi Kusy še živel, ko bi bila tedaj pri roki rešilna odprava, ki danes takoj pohiti v gore, če se pripeti nesreča.

Vrh Triglava je obiskalo okrog 4000 oseb.

Mr. ph. Janez Kromar:

Planinsko cvetje

Po naših gorah se množe planinske postojanke in vedno več je obiskovalcev, ki se opajajo z lepoto naše zemlje. Toda z njimi se množi nevarnost, da nam odnese s seboj tudi del lepote, ki je v našem rastlinstvu.

Ali ste se že kdaj zamislili v pestrost našega rastlinstva in njegovega cvetja, ko ste mimo njega hodili in svojih sprehodih po gorah? Prav gotovo ste si mimogrede odtrgali cvetko, ki vas je zvalila s svojo pisano barvo ali pa prijetnim vonjem in si jo zataknil za klobuk. Ali vas ni zamamil teloh, ki je pogledal v svetli dan, ko je komaj dodobra zginil sneg? Ali vas ni premamil dišeči volčin že zgodaj spomladi s svojimi majhnimi, dišečimi modričastimi cvetovi? Pa narcise na Golici in rododendron, ko je rdel po skalovju, in planika visoko v gorah? Prav gotovo ste videli vso to lepoto, in vse to vam je večalo veselje, saj je bilo eno cvetje lepše od drugega! Ste bili pač izmed tistih, kakršni bi morali biti vsi, ki cenijo naravo tako kot je in si ne pulijo šopov cvetja, ki čez čas ovene in ki ga konec koncev zavržejo. Cvetka v svojem naravnem okolju, ob poti, na livadi, na strmem bregu, v družbi z drugimi vam je prav gotovo več kot pa kup ovenelega zelenja v oprtniku.

Pa če bi nam vse to prešlo? Ali si morete naše gore predstavljati brez vsega tega? In vendar se prav lahko zgodi, da bomo čez čas brez vsega tega cvetja, ki nam sedaj vzbuja občudovanje. To se je zgodilo že marsikje drugje in z nekaterimi cvetkami tudi že pri nas. Prav nič ne pretiravam. Planike, ki so se pred vojno umaknile pred neusmiljenimi „turisti“ visoko v nedostopno skalovlje, so se med vojno, ko so po naših gorah odmevali le koraki partizanov, razrasle kar nizko ob poteh. Toda kako dolgo bodo tam ostale?

Če ne bomo pazili na naše planinsko cvetje, bomo kaj kmalu ob eno izmed lepov naših gora. Tujei, ki doma nimajo takega pisanega cvetja, so nad našim navdušeni in ga cenijo, mi pa, kot da se ne zavedamo vse te lepote. V nas vseh, ki hodimo po gorah, mora vzkleti zavest, da je cvetje naših gora neločljivo zvezano z njih lepoto in da bodo naše gore brez cvetja, mnogo manj privlačne in lepe.

Ko bi se le vsak planinec zamislil, visoko v gorah, kjer so le še gole skale in tu in tam poganja šop resaste trave, kako trde borbe s narodo prestane rastlina in kako težko je njeno življenje! Le oglejte si ob priliki planinske rastline, kako proti koncu poletja hitijo poganjati cvetne betve s čisto tako nežnimi in pisanimi cveti! V zatišju, med skalami, kjer ni toliko vetra in kjer sonce dobi svojo moč, si ped za pedjo osvajajo gorske rastline golo skalo in jo pretvarjajo v nežen vrtiček! In ko je dolinsko cvetje že davno minulo in zori že seme, je planinsko cvetje šele zaživelo svoje pisano življenje. Pestre barve cvetja vabijo redke žuželke, da mu pomagajo pri svatbi. In ko je končana, hite s pripravljanjem semena, da bo zrelo še predno bodo mrzli jesenski vetrovi zaveli preko gora.

Mar ni lep pogled na pisano cvetje takega planinskega vrtička, v katerem cveto modre zvončnice, rumeni planinski mak in rde planinski klinčki? Mar ni lep

pogled na vse te pisane barve, ki se v čistem gorskem zraku in polni svetlobi tako lepo odražajo od belih skal?

Ali naj spadamo med tiste, ki ne vidijo vsega tega in jim gore nudijo vse drugo, samo ne razvedrija in oddiha in ki gredo mimo vseh teh lepot slepih oči? Mislím, da ne! Le poskusite se poglobiti v trdo življenje teh malih planinskih cvetk, ki se bore v pustem skalovju za svoj obstoj in videli boste, kako vam bodo polagoma prirasle k sreči! Z drugačnimi očmi boste gledali potem planinsko cvetje in škoda se vam bo zdelo trgati ga, saj boste videli, da je tam, kjer raste, mnogo lepše kot pa v šopih v roki. Cvetke vam bodo hvaležne, vse več jih bo, z njimi pa tudi vse več veselja in lepote na naših gorah.

D R U Š T V E N E V E S T I

Regionalni sestanek pohorskih planinskih društev je bil v nedeljo, dne 13. februarja 1949 v Mariboru. Navzoči so bili zastopniki PZS in PD v Slov. Bistrici, Slovenj Gradcu, Poljčanah, Mariboru, Rušah, Prevaljah, Mežici, Žerjavu in Iniciativnega odbora v Velenju. Dnevni red je obsegal referat o pomenu planinstva na Pohorju, organizacijska in gospodarska vprašanja in raznoterosti.

Referat o pomenu planinstva na Pohorju je nakazal pomen in važnost Pohorja v času narodnoosvobodilne borbe. Ze spomladi leta 1941 so se začele v pohorskih gozdovih prve partizanske akcije sabotažnega značaja, ki pa so postajale vedno močnejše. Omenil je dejanja slavnega partizanskega borca Lacka ter herojske akcije Pohorskega bataljona. Važne so bile v narodnoosvobodilnem boju tudi planinske postojanke, ki so že od vsega početka nudile partizanom zatočišče ter bile center kurirske službe. Okupator se je kaj kmalu zavedel pomena teh postojank in jih je postopoma zasedel, od Mariborske koče do Senjorjevega doma. Ker pa so morala ta okupatorska oporišča izginiti, je zgorela koča za kočo. Prehodi iz Dravske doline so bili odslej zopet prosti, partizansko zaledje se je povečalo in akcije so postajale vedno učinkovitejše. Po tragičnem koncu Pohorskega bataljona je razvoj partizanstva na Pohorju začasno zastal. Akcije v večjem obsegu so se začele zopet z obnovitvijo Lackovega bataljona, še bolj pa s prihodom dela XIV. divizije v februarju 1944. V številnih junaških bitkah so naši borci uničevali sovražnika. Pohorska tla so bila okrvavljena s srčno krvjo naših najboljših borcev, ki so dali svoje življenje za osvoboditev naše domovine. Zato naj tudi najde tod delovni človek, ki si utira v dnevnem naporu pot v socializem, mir in počitek, pa tudi zdravje in razvedrilo kot najnujnejšo osnovo za našo svetlejšo bodočnost.

Organizacijski sekretar PZ je naglasil, da za Pohorska društva obstoje posebni problemi. Strma alpinistika se tu ne more pojaviti, možno pa je ustanavljati alpinistične odseke, potom katerih bomo vzgajali našo mladino in delavstvo, da bodo enkrat zmožni braniti našo domovino v gorah, kjer je drugi ne morejo. Društva imajo splošno vključenega premalo ročnega delavstva, morda zaradi tega, ker v društvenih odborih niso zastopani sindikati. Premalo je vključena tudi mladina. Sekretar PZS

predlaga na podlagi podanih poročil in izvedene diskusije sprejem sledečih sklepov: Društva naj svoj delokrog razširijo s poverjeniki na vasi, ki bodo skrbeli za povezavo. Pri vseh društvih naj se izvede diferenciacija dela. Vsak funkcionar naj vrši svojo funkcijo, tako se na primer tajnik ne bo bavil z gospodarskimi posli, ampak da bo njegov poglavtini posel organizacija društva ter kontrola in pomoč pri delu odsekov. Planinsko društvo v Mariboru bo sklicalo sestanek, ki se ga bodo udeležili člani AO, vsi odborniki in po možnosti zastopnik mestnega Komiteta ter KSS, da se pomenijo o boljši povezavi s tovarnami in najdejo pravo obliko za delo AO v PD Maribor. To društvo naj pomaga s predavanji ostalim pohorskim društvom. Planinsko društvo v Poljčanah, ki zelo slabo dela, naj se poveže z OF in kooptira v odbor nove člane. Društvo v Prevaljah naj organizira čimpreje alpinistični odsek, prav tako PD v Rušah. Planinska zveza naj opozori Ministrstvo za gozdarstvo in Glavno direkcijo republiških gozdnih gospodarstev na zaščito markacij po gozdovih. Planinsko društvo v Slovenj Gradcu naj ustanovi do konca junija t.l. AO. Iniciativni odbor v Velenju naj skliče do konca marca ustanovni občni zbor PD. Vsa društva naj v „tednu markacij“ markirajo vsa partizanska pota. Planinska zveza naj društva obiskuje in vzdržuje z njimi osebne stike in naj skuša izposlovati pri kartografskem zavodu v Beogradu za vsa društva zemljevide njihovega okoliša.

Gospodarska vprašanja so se obravnavala najprej na splošno, nato šele po društvih. Kakor z organizacijskega, tako je tudi z gospodarskega stališča potrebno, da si društva pomagajo. Mariborčani so letos pokrili Ribniško kočo, ki so jo doslej že dvakrat zavarovali s pocinkano pločevino. Mizarska dela so v teku. V glavnem so nabavili že ves material. Kaže, da bo koča letos dograjena in da bo maja meseca v njej že zasvetila električna luč. Otvoritev postojanke bo bržčas v avgustu t.l. PD Slovenska Bistrica ima v načrtu zgraditev poti po dolini Bistriškega Vintgarja, ki slovi po lepih slapovih in je ena največjih pohorskih sotesk. Nadalje želijo pristopiti k gradnji novega doma, za katerega je bil izdelan osnutek že leta 1948. PD Slovenj Gradec se je letos lotilo obnove koč pod Kopo. To postojanko so obnovili že leta 1947, pa je bila od protiljudskih elementov nekaj dni pred otvoritvijo ponovno požgana. Lansko leto jih je zopet zadela nesreča, da so jim neznanci pokradli okoli štiristo metrov vodovodnih cevi. PD Poljčane ima razgledni stolp na Boču in od OLO v Poljčanah v najemu restavracijo na Boču, od katere pa nima dohodkov. PD Ruše sporoča, da je Tinetov dom pri Arehu v glavnem gotov. Pomanjkljiva je samo še razsvetljava. Postojanka je vse leto oskrbovana. Koča nad Sumikom se prenavlja, je last gozdne uprave. Najemna pogodba velja še za eno leto. V načrtu je postavitev postojanke na Klopnem vrhu. Postavili jo bodo najbrže blizu Kazafurove bajte. PD Prevalje je obnovilo spodnje prostore Doma na Uršlji gori, kjer je obednica za 30 ljudi, kuhinja s tekočo vodo in shramba za živila. V prvem nadstropju sta gotovi dve sobi; v podstrešju pa ena večja in ena manjša soba. Postojanka je bila odprta 22. VIII. 1948. Zelo jim primanjkuje opreme. Društvo v Mežici je postavilo zasilno zavetišče na Raduhi, ki pa ni oskrbovano. Zavetišče je skromno in ima prostora za trideset ljudi. Obisk ni takšen, da bi bilo vredno kaj večjega zgraditi. Planinsko društvo v Zerjavu namerava zgraditi kočo na Smrekovcu. Društvo naj pošlje PZ čimprej načrte in proračun.

Regionalni sestanek primorskih planinskih društev je bil v nedeljo, dne 6. februarja 1949 v Postojni. Navzoči so bili zastopniki PZS, PD Ajdovščina, Piriska Bistrica, Vipava, Postojna, Bovec, St. Peter na Krasu, Idrija, Tolmin, Cerklno, začasnega odbora PD Nova Gorica, Okrožnega oblastnega odbora za Slovensko Primorje in Komiteja za turizem in gostinstvo.

Dnevni red je obsegal organizacijska in gospodarska vprašanja ter raznoterosti. Tov. Garzaroli, predsednik PD Postojna, je po pozdravu ugotovil, da je v prvih letih tega stoletja, ko se je planinstvo živahno razvijalo po vsem slovenskem ozemlju, našlo ljubitelje tudi med Postojnčani in okoliškim prebivalstvom. Ze leta 1907 so takratni planinci zbrali toliko denarnih sredstev, da so si kupili svet na Nanosu, kjer naj bi se zgradila koča. Prva svetovna vojna pa je preprečila načrt. Po vojni je italijanski fašizem zamoril vsako društveno delovanje na okupiranem ozemlju. Ta fašistični teror je sicer deloma zatrl zunanje društveno življenje, v notranjosti pa je povzročil še večji odpor. Planinci so izkoristili vsako priložnost in prirajali izlete v manjših skupinah od 15 do 20 ljudi, da bi tako prikrili društveno izživljanje. Šele z osvoboditvijo po drugi svetovni vojni je bila tudi postojnskimi planincem dana možnost,

da si ustanovijo samostojno društvo. Februarja 1946 je ustanovnemu občnemu zboru društva prisostvovalo okrog tristo planincev iz Postojne in okolice. Pozneje so se člani iz Št. Petra na Krasu osamosvojili in si ustanovili svoje društvo. Članstvo se je pomnožilo za 50%, pridobljenih je bilo tudi več naročnikov Planinskega vestnika. Izvršile so se tudi nekatere markacije. Na občnem zboru v novembru 1948 se je izvedla reorganizacija društvenega odbora in so se k sodelovanju pritegnili zastopniki množičnih organizacij. Z velikim navdušenjem je bil sprejet sklep, da se v letu 1949 zgradi na Nanosu planinska postojanka, ki bo nosila ime Vojka Premrla v spomin na junaške in uspešne borbe, ki so jih vodili partizani pod njegovim vodstvom na področju Nanosa. Posebno pažnjo posveča društvo tudi poživitvi alpinizma, za katero je posebno med mladino veliko zanimanje; samo v zadnjem času je pristopilo v društvo okrog štirideset mladincev. Nimamo pa še strokovnih predavateljev in planinske opreme. Društvo bo ustanovilo tudi jamarški odsek. Predlaga, da se ti odseki ustanovijo tudi pri vseh ostalih primorskih društvih, ker je po Krasu še mnogo neraziskanih jam.

Zastopnik PZ je pri sledečem obravnavanju organizacijskih vprašanj povedal, da je lansko leto PZ po dveh neuspešnih sestankih v Postojni in Novi Gorici primorskim planinskim društvom dala kredite, ki se jih pa društva niso hotela poslužiti. Pri pregledovanju društev pa je PZ nato ugotovila, da so vse premalo zajela v svoj krog delavce in mladino in bila premalo povezana s političnimi činitelji, Zvezo borcev itd. Tolminsko društvo je lansko leto z veliko muko zgradilo postojanko na planini Razor. Vedeti je treba, da so vse gradbene akcije hkrati tudi politična aktivizacija. Gospodarski problemi se morajo vedno reševati skupno z masovnimi organizacijami, delavstvom in intelektualci. PD Bovec je pokazalo zelo slabo sliko. Ravno v tem izrazito visokoalpskem središču bi moralo društvo z največjo vnemo pristopiti k delu, organizirati masovne izlete, poskrbeti za planinska zavetišča, pota, markacije itd. PD v Ilirski Bistrici se je sicer povežalo z OF, premalo pa je zajelo v svoj krog delavstvo in mladino. PD v Št. Petru na Krasu doslej ni pokazalo vidnih uspehov. PD Postojna v preteklem letu ni storilo mnogo, zdi se pa, da bo v tekočem letu prekosilo vsa ostala društva, ker je letos razgibalo široke mase sindikatov in ostalih organizacij za gradnjo koč na Nanosu. PD v Idriji se je ustanovilo šele lansko leto ter dobro deluje. Premalo pa je pritegnilo v organizacijo rudarsko delavstvo. PD Ajdovščina in Vipava sta teritorialno precej blizu skupaj. Morda bi bilo primerno, če bi se društvi združili. Planinsko društvo Trst je lansko leto prirejalo izlete v naše planine. Organizacijska dejavnost je bila zelo dobra, morda najboljša na Primorskem.

Tov. Bučar je podal kratko pojasnilo o organizaciji alpinističnih odsekov. AO predstavljajo za nas društva. Ti odseki pa niso samostojni, temveč delujejo v sklopu društev, ki so tudi odgovorna za vodstvo teh odsekov. Za nas predstavljajo alpinistični odseki najboljši planinski kader.

Zastopnik Ilirske Bistrice navaja, da je imelo društvo v letu 1948 — 71 članov. Od teh je 32 mladincev. Markirali so vsa glavna pota iz Ilirske Bistrice na Snežnik. Vse stranske poti bodo markirali letos. Lansko leto so pričeli z adaptacijo koč na Svinčakah. V imenu PD Ilirska Bistrica napove tekmovanje PD v Postojni, katero društvo bo pritegnilo več članov in izvedlo več izletov. Planinsko društvo v Postojni sprejme tekmovanje. Sklene se, naj se reorganizacija oziroma poživitev odbora PD v Št. Petru izvede do konca marca 1949. Zastopnik PD v Ajdovščini navaja, da je bilo društvo prvo, ki je bilo ustanovljeno po osvoboditvi leta 1945. Zelo občutijo pomanjkanje kadrov. Leta 1947 so adaptirali zavetišče na Cavnu in izvršili tudi nekaj markacij, ki jih pa bodo morali zaradi slabega materiala obnoviti. Nameravajo zgraditi koč na Goljakah. Takoj drugo leto po ustanovitvi društva so pristopili k osnovanju AO, ki je štel sedem pripravnikov. Letos je društvo sklenilo, da AO razpusti in da ga vzpostavi šele tedaj, ko bo to mogoče; zaenkrat pripravniki ne morejo izvršiti obvez, navedenih v pravilniku AO. Iniciativni odbor iz Nove Gorice že obstoja. Maja 1948 je bil v Novi Gorici sestanek planincev, ki naj bi pripravil vse za ustanovitev društva. V zgodnji spomladi nameravajo sklicati občni zbor. Delegat društva v Tolminu ne more dati konkretnega poročila, prikaže pa nekaj napak. Slika društva je zadnji čas dokaj žalostna. Odborniki so prezaposleni z gospodarskim in političnim delom. Sklene se, naj PD v Tolminu poživi svoj odbor do konca februarja 1949. Na pobudo PZ se je v letu 1947 ustanovilo tudi društvo v Bovcu. Ker je med članstvom zelo malo zanimanja, je slika društvenega delovanja v letu 1947 in 1948 dokaj slaba. Na občnem zboru v novembru 1948 se je društvo reorganiziralo in

skušalo poživiti. Razdeljeno je na tri sekcije: Bovec, Log pod Mangrtom in Trento. Povezava med sektorji šepa, ker je na primer razdalja med Bovcem in Trento 25 km in ni nikakega prometnega sredstva. Uspelo je, da so v Logu ustanovili dve obveščevalni točki s tremi reševalci. Boljše perspektive imajo Trentarji. Prevzeli so nalogo, da izvrše nekaj potrebnih markacij in prirede masovni izlet v Trento, kjer bodo udarniško popravili grob Andreja Komaca. Stanje članstva društva v Cerknem se je dvignilo od 64 na 200, upajo celo, da bo preseгло število 300, če jim bo odobren predlagani delovni okoliš. V letu 1948 so izvršili nekaj markacij, ostale nameravajo izvršiti v tekočem letu. Avtobus Cerkno - Skofjaloka obratuje enkrat dnevno, želja članstva je, da bi vsaj ob sobotah, nedeljah in ponedeljkih vozil dvakrat. PD Idrija je bilo ustanovljeno leta 1945, a je po kratkem delovanju razpadlo. Ponovno je bilo osnovano leta 1948. Članov je 405, mladincev 160. Lansko leto so odprli kočo na Hleviški planini. Na Jelenku so si uredili zavetišče, kočo nameravajo zgraditi prihodnje leto. Najvažnejši zanje je Javornik. Za postojanko so že izdelani načrti; nabavili so si tudi že nekaj gradbenega materiala. Skupnih izletov se je udeležilo 1064 članov, od teh 82 pionirjev in 110 mladincev. Imajo štiri zimske postojanke in sicer Razpotje, Kovacev rovt, Hlevišče in Jelenec. Povezave z množičnimi organizacijami doslej ni bilo, kar pa ni izključno njihova krivda. V vseh vaseh nameravajo ustanoviti planinske skupine s planinskimi referenti. Na trgu v Idriji so postavili velik orientacijski zemljevid. Po zaključku poročil so bili sprejeti sledeči sklepi: Društva naj se povežejo osebnim potom in potom dopisov, okrožnic itd. ter naj poskušajo vključiti v organizacijo čim več delavcev. Odbori naj se pomladijo in povežejo z OF, ki ji je prikazati pomen planinstva, in naj svoj delokrog čimbolj razširijo. Registrira se napoved tekmovanja PD Ilirska Bistrica z društvom v Postojni. Začeljeno je, da slična tekmovanja izvedejo tudi druga društva. PD v Št. Petru na Krasu naj zaradi poživitve odbora skliče občni zbor do konca marca t.l. Ustanovitev društva v Novi Gorici naj se izvede do konca maja t.l. PD v Tolminu naj do konca februarja 1949 kooptira v odbor aktiviste v svrhu poživitve dela in se tudi poveže z vsemi množičnimi organizacijami. PD v Bovcu naj z ozirom na težkoče v obmejni coni usmeri svoje delovanje proti Trenti. Tamkaj naj pridobi tudi poverjenike za organizacijsko in gospodarsko delovanje. PD v Idriji naj se dejansko poveže z rudarskimi sindikati. Ustanovi naj se PD v Kobaridu. Vsako primorsko planinsko društvo naj v tekočem letu priredi vsaj en izlet v Skocijansko jamo. Priporoča se ustanovitev jamarskih odsekov. Dodatno sprejme zbor še sklep, naj se v tekočem letu povsod, kjer je to mogoče, ustanovi AO. Planinska zveza naj nudi pri tem društvom vsjo pomoč.

Sledi obravnavanje gospodarskih vprašanj. Zastopnik PZ priporoča tesno povezavo med društvi tudi na gospodarskem polju. Društva si morajo pomagati in se ne smejo gledati ljubosumno. Kjer je mogoče, naj material skupno nabavljajo in tesno sodelujejo. Paziti morajo, da bodo postojanke obdržale planinski značaj. Po sklepu plenuma je bila izvedena reorganizacija oskrbnitva. Oskrbnik je nameščenec društva in je udeležen pri dobičku. Preskrba postojank bo v bodoče urejena na enoten način. Novi oskrbniški dogovori morajo biti sklenjeni s 1. IV. t.l. Veljavni so samo, če so potrjeni od PZ. S 1. januarjem 1949 je bilo po društvih uvedeno enotno knjigovodstvo z žurnalom in kartotekami. Navodila so prejeli zastopniki društev na zasedanju plenuma. Vsa društva morajo do 31. januarja 1949 predložiti bilance z dne 31. decembra 1948 ter račun izgube in dobička.

Ženski alpinistični tečaj je priredila PZS v času od 2. do 9. julija 1949 v Vratih. Udeležilo se ga je trideset tovarišic in sicer sedem iz AO Ljubljane, dvanajst iz Trbovelj, ena iz Slov. Gradca, ena iz Mojstrane, štiri iz Postojne, šest iz Kranja, tri iz Skofje Loke, po ena iz Radovljice, Tržiča in Jesenic ter dve iz Celja. Tečaj je vodil načelnik AO pri PZS, tov. Tone Bučer, učitelji so bili tov.: Rado Kočevar, Fran Zupan, Miha Verovšek, Evgen Vavken, Janez Zupet, Marjan Keršič, Dane Škerlj, Fredi Šerbec. Udeleženke tečaja so poslušale predavanja o vremenoslovju (dr. Reya), o morfologiji naših Alp (Cene Malovrh), o zgodovini alpinizma (Janez Bučer), o zimski alpinistiki (Rado Kočevar), o opremi (Fr. Zupan).

Tehnične vežbe so se pričele na „Malem Triglavu“. Nato so se naveze v raznih smereh povzpele na Triglav in sicer nekaj skupin po običajni Tominškovi poti, druge pa čez Luknjo in po Bambergovi poti. Tekom tečaja so gojenke pod vodstvom alpinistov preplezale zapadno steno Cmira v več smereh, jugovzhodno steno Spodnjega Rokava, severni raz Stenarja, vzhodni raz Stenarja. V Triglavski severni steni pa

Bavarsko, Gorenjsko smer in Jugov steber. Poleg tega so obiskale Bivak II (pod Rokavi), Bivak IV (na Kriških podih) in planino Zajavor (pod Pihavcem). Tečajnice so pokazale izredno zanimanje za alpinistiko ter izvrstno telesno kondicijo, o čemer pričajo preplezane smeri, ki se zaradi težavnosti v začetniških tečajih običajno ne plezajo. Tečaj je pokazal, da z mladimi alpinistkami prihaja naraščaj, ki vzbujajo najprej nade. Bil je to eden prvih ženskih alpinističnih tečajev sploh, ker razen v Sovjetski Zvezi alpinske organizacije sličnih tečajev dosedaj niso prirejale.

Prvi planinski teden PZS od 4. do 11. septembra 1949 je imel namen prikazati široki javnosti napore in delo Planinske zveze Slovenije ter zainteresirati in pritegniti množice delovnega ljudstva v gore, v naravo. Spored Planinskega tedna je obsegal planinsko razstavo (umetniške slike, fotografije, oprema alpinista, zgodovina slovenskega alpinizma in slovenskih planinskih društev), dalje množične sestanke in pohode v planine, med temi zlasti alpinado na Triglav in sosednje gorske skupine po raznih potih in plezalnih smereh, propagandna predavanja po radiju in predstave v kinematografih. Zadnji dan Planinskega tedna (v nedeljo, dne 11. septembra) je bil Planinski dan Jugoslavije, ki so ga planinci vse države proslavili z množičnimi izleti v glavna pogorja domovine. Podrobno bomo o poteku te velike vsedrjavne planinsko-alpinistične propagandne manifestacije poročali v prihodnji številki Plan. vestnika.

Naši alpinisti v Bosni. Alpinistični odsek PD Jesenice je organiziral v dneh od 18. do 26. junija 1949 izlet svojih članov v bosanske gore. Izleta se je udeležilo 22 članov in pripravnikov odseka. Po dvodnevni vožnji so alpinisti izstopili v Grabovici ter se v celodnevem maršu povzpeli skozi dolino Dive Grabovice do koč pod Velikim Vilincem, kjer so prenočili. Naslednjega dne so odšli pod ostenje Peštibrda v masivu Čvrsnice ter preplezali približno 400 m visoko steno v štirih smereh. Dva vzpona sta bila prvenstvena. Člani, ki se niso udeležili plezanja, so se povzpeli na 2228 m visoki najvišji vrh Čvrsnice. Naslednjega dne so alpinisti sestopili v dežju preko Plase v dolino Doljanke in odšli na vlak v Jablanico. Na vsej turi so jeseniški alpinisti uživali bratsko pomoč planinskega društva „Bjelašnica“ iz Sarajeva. Bosanski planinci so se pripeljali svojim tovarišem iz Slovenije z vlakom nasproti, jih oskrbeli z živili in jih spremljali kot vodiči na turi. S tem so mnogo doprinesli k medsebojni povezavi in utrditvi bratstva med jugoslovanskimi planinci. Jeseniški alpinisti so s tem prvi izvedli izlet v gore druge federalne edince in navezali stike s tamošnjo planinsko organizacijo. V četrte so se odpeljali alpinisti v Dubrovnik ter se z ladjo preko Splita in Reke vrnili domov. Med potjo so obiskali tudi Postojnsko jamo.

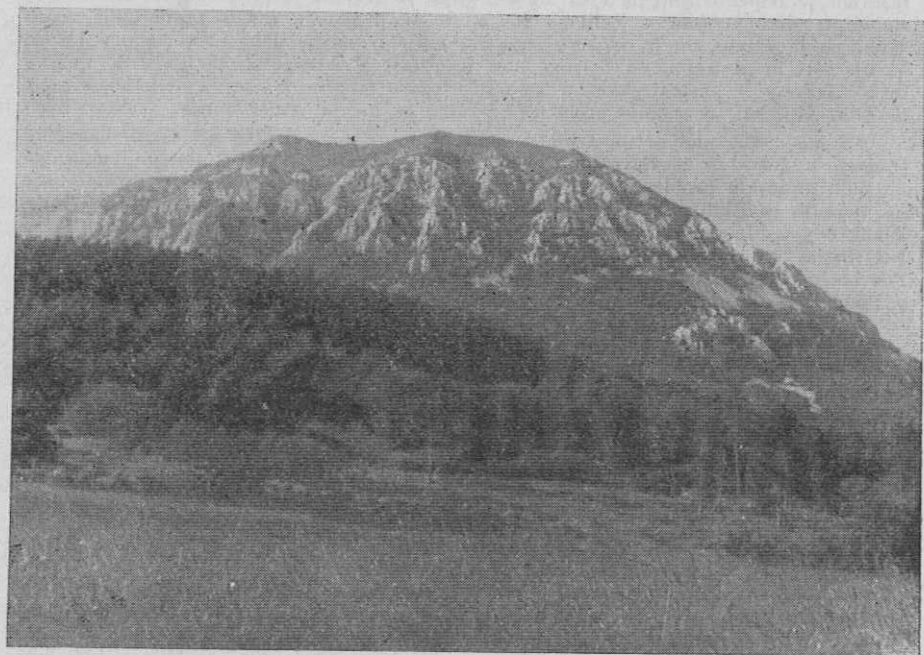
Tudi alpinistični odsek PD Ljubljana je v dneh od 23. julija do 4. avgusta 1949 obiskal gore bratske republike Bosne in Hercegovine. Namen odprave je bil alpinistično raziskati in obdelati doslej malo poznano Čvrsnico. Udeležencev odprave je bilo 16. Stroške odprave sta krila Planinska zveza Slovenije in PD Ljubljana. Hrano so prispevali MLO Ljubljana, ministrstvo za trgovino in preskrbo in Komite za turizem in gostinstvo.

Odprava je krenila iz Ljubljane dne 23. julija in prispela naslednji dan v Jablanico, kjer so si alpinisti ogledali mesto in most preko Neretve, oba znana iz domovinske vojne. V Jablanici je odprava naletela na prvo težavo. Kljub intervencijam MLO ni bilo mogoče takoj dobiti konj za prenos opreme. Zato so alpinisti ostali en dan v Jablanici. Za izhodiščno bazo si je odprava izbrala dolno Divo Grabovico, ki bi po opisih najbolj ustrezala njenemu namenu. Dne 26. julija so alpinisti postavili šotore v tej dolini. Naslednji dan so si ogledali svet in preiskali vso dolino, ki v marsičem sliči znanemu Robanovemu kotu v Savinjskih Alpah. Vročina je bila ta dan tako silna, da je iz skal kar žarelo. Alpinisti so morali paziti na strupene kače, ki jih je mnogo v teh krajih. Zvečer so se vrnili v tabor izmučeni in žejni, da so kar popadali ni ležišča.

Dolina Dive Grabovice se vleče v smeri jugovzhod - severozahod. Na desni strani doline (orografično) se dviga masiv Meriča Kuka. Stene tega masiva so zelo obrasle in za alpinistiko skrajno neprimkladne. Edino izraziti zahodni del tega pogorja nad desnim odcepom Grabovice, Radovo, je alpinistično kolikor toliko zanimiv. Zahodna stena Meriča Kuka je visoka 800 m, naklonine je približno 80°; stena je zelo poraščena in krhka. Na koncu doline se dviga nad 1000 m visoka jugovzhodna stena Velikega Kuka (1850 m), ki je precej strma in do polovice poraščena z drevjem. Kamenina je rdeča, kar že od daleč ovaja izredno krhkljivost stene. Tu je ves dan vladala silna mediteranska vročina, tako da bi bila misel na plezalni poskus v tej

Na Nanoški planoti. Spredaj cerkev sv. Jeronima

Nanos s ceste pri Razdrtem

steni naravnost blazna. Na levi strani doline se v precejšnji višini dvigajo stene Strmenice in Plase. Taborišče je bilo v višini 1230 m nad morjem. Člani odprave so takoj prvi dan videli, da bodo njihovi glavni nasprotniki vročina, žeja in strupene kače. V vsej okolici ni bilo namreč več ur daleč niti kapljice vode. Kljub temu so naslednji dan odšle naveze v zahodno steno Meriča Kuka, v jugozahodno steno Plase in v jugovzhodno steno Strmenice. Prva naveza Verovšek - Škerl se je po šesturnem težkem plezanju v zahodni steni Meriča Kuka znašla v območju padajočega kamenja in se je morala v težkih razmerah vrniti. Dosegla je višino 250 m. Ravno tako sta se morala obrniti Zupan in Fakin, ki sta si izbrala isti vstop in nameravala više gori plezati v desnem delu stene. Navezi Andlovic - Šemrov je uspelo v nekoliko boljšem svetu na desni strani stene izpeljati smer. Plezala sta 15 ur in enkrat prenočila v steni. V taborišče sta se vrnila naslednji večer. Ostala sta v najhujši vročini 36 ur brez vode.

Obe navezi v jugozahodni steni Plase sta uspešno izpeljali nove smeri. Naveza Vido Vavken - Evgen Vavken je preplezala drugi steber na levi, ki je visok 300 m; Plezala sta pet ur. Naveza Blažina - Šerbec je v šestih urah preplezala prvi steber v jugozahodni steni Plase, ki je 300 m visoka. Naveza Kočevar - Pajer je rabila v silni vročini samo do vstopa sedem ur. Za vzpon preko 700 m jugozahodne stene Strmenice sta potrebovala tri ure. Izstopila sta zvečer na vrhu in morala prenočiti pri pastirjih na planini, ki so ju izredno gostoljubno sprejeli. Naslednji dan, 29. julija, je bil določen za počitek. Alpinisti so ta dan izkoristili za kopanje v potoku Grabovici. Dne 30. julija 1949 so pregledali in obiskali vrhove v Čvrnsnici. Ta dan sta Zupan in Levstik poskušala preplezati navpični stolp v Zavodnih Stenah. Naklonina stolpa je bila v celoti 90°, nekatera mesta celo previsna. Morala sta se vrniti, ker sta zašla v plošče, kjer ni bilo mogoče zabiti klina in varovati. Mediteranska klima je tako vplivala na člane odprave, da programa naslednjega dne ni bilo mogoče izvršiti. Tisti dan je termometer kazal + 50° C v senci. Hrana v šotorih je bila tako nagreta, da je prehajala v tekoče stanje. Ponoči so začeli pikati še komarji. Povprečno so alpinisti spali dve do tri ure. Zaradi nevzdržnih klimatskih pogojev so taborišče dne 31. julija prenesli na obalo deroče reke Neretve. Kljub vsem tem težavam je odprava dosegla svoj namen, člani so izvršili prvenstvene vzpone v vseh stenah te doline razen v Velikem Kuku. Še večji pomen kakor preplezanje novih smeri pa je v tem, da je odprava spoznala kraje iz slavne dobe naše NOV v IV. in V. ofenzivi in gostoljubnost in zavednost preprostega hercegovskega ljudstva, njegovo težko življenje v pustem skalnem kršu in njegovo odločno borbo za petletko, Partijo in Tita. Alpinisti so se nato preko Dubrovnika po morju vrnili domov.

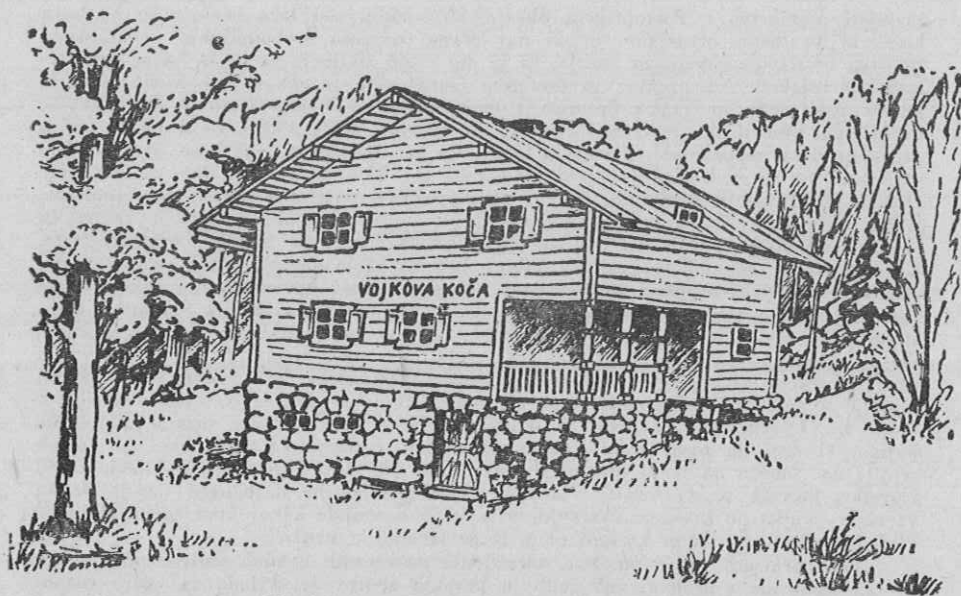
Stene v Čvrnsnici se po svoji zgradbi ne morejo primerjati z našimi domačimi stenami v Julijskih in Savinjskih Alpah. Člani odprave so prišli do spoznanja, da izrednih alpskih problemov v teh stenah ni. Na vsej svoji poti so našli razumevanje pri organih ljudskih oblasti in pri preprostem ljudstvu, mnogokrat celo v večji meri kakor doma. Mnogo je pripomogla k dobremu uspehu odprave tudi Planinska zveza NR Bosne in Hercegovine, za kar ji na tem mestu izrekamo najlepšo zahvalo. Podrobnejše opise važnejših, zlasti prvenstvenih vzponov, bomo postopoma objavili v Planinskem vestniku.

Otvoritev Vojkove kočice na Nanosu.

Nanos je ena najmikavnejših gora v našem Primorju. Ni najvišji (Notranjski Snežnik ga presega za 500 m), toda je zaradi svojega razgleda, flore, svoje razsežnosti in sončnih dostopov izredno zanimiv in privlačen vršac. V maju mesecu se čudiš bogastvu njegove cvetane, na pašnikih v vnožju gore poganjajo takrat beli grmiči alpskega volčina (*Daphne alpina*), kar dve potonki (*Paeonia corallina* in *officinalis*) razstavljata tam svoje temnordeče cvete; med bukovim grmičjem pa te presenetiti nad en meter visoko cvetje zlatega korena (*Asphodelus albus*) in bledomodre kraške perunike (*Iris pallida*), razni repušci, lakotniki, rmani itd. V jeseni so vsi planinski pašniki na vrhu gore pokriti z visokimi stebli zdravilnega rumenega svišča, ki „kljub zaščiti“ naravnost bohotno uspeva na kraških vršacih.

Svojevrvsten užitek je zvezan z vzponom na Nanos z Razdrtega. Najprej prijeten sprehod čez širne pašnike v vnožju gore, nato kamenit kolovoz počez čez pobočje do razcepa, kjer se odloči na levo zložna steza, ki se vzpne na ravnico pri cerkvi sv. Jeronima in nato v lagodnem dvigu po robu planote do Pleše (1247 m), kjer leži tik pod vrhom Vojkova kočica. Od zgoraj omenjenega odcepa zavije v strmih ključih

Vojkova koča na Nanosu (1247 m)

naravnost v skalovje nova pot, ki je malo drznejše izpeljana, ima celo nekaj žice in klinov, a se vzpenja kot prava planinska steza smelo skozi pečine in v najkrajšem času doseže rob planote, kjer te sprejme po navadi dober sunek poletih pohlevne, a pozimi gotovo silovite kraške burje. Od tod je po grebenu par sto korakov do koče. Zanimiv je sestop po ozki, strmi travnati stezi na Ubeljsko. Komur pa se hoče dolgih šetenj po mehkih nanoških košenicah, bo sestopil mimo cerkvice sv. Jeronima in bo vseskozi ob robu planote v večurnem pohodu dospel preko hriba in dola v Vipavo ali kakšno drugo naselje v zapadnem vzhodu Nanosa.

V nedeljo, dne 7. avgusta 1949 je doživel Nanos, ponosni notranjski vršac, vladar in zaščitnik Vipavske doline, nesluten obisk. Več tisoč ljudi (pravijo da okrog tri tisoč) je prihitelo iz Primorske, iz Trsta, Ljubljane, Maribora pa tudi iz drugih jugoslovanskih zveznih republik, da se udeleži velikega planinskega in partizanskega tabora, ki ga je na ta dan organiziralo Planinsko društvo v Postojni, in odpre na Pleši (1247 m) planinsko postojanko, ki bo nosila ime plemenitega partizanskega borca in heroja Josipa Vojka Premrla, ki je v teh krajih hodil in organiziral partizanske čete ter se uspešno boril proti okupatorju ter mu prizadejal marsikatero težko izgubo in ki je končno padel v soteski Belice pri Idriji in dal tako svoje življenje za našo svobodo.

Slovesnost je spričo tisočglave množice otvoril predsednik PD Postojna, tovariš Garzaroli, ki je v vznešenih besedah pozdravil množico ter ponosno naglasil, da takega tabora še ni videl Nanos, pa tudi nobena druga slovenska gora. Naglasil je zadovoljstvo Primorcev, da je ljudska vlada uvidela važnost tega zborovanja in poslala kot svojega zastopnika na tabor tov. podpredsednika dr. Marjana Breclja. Toplo je nato pozdravil delegacije in zastopstva Oblastnega odbora borcev, planinskih zvez iz Bosne in Hercegovine, Vojvodine, Hrvatske in Srbije, načelnika Komiteja za fizkulturo, tov. Danila Dougana, predsednika PZS in podpredsednika Planinske zveze Jugoslavije, tov. Fedorja Koširja ter s posebnim poudarkom številne rojake iz Trsta. Obrazložil je nato zgodovino koče; že pred prvo svetovno vojno so zbrali notranjski planinci, združeni v postojnski podružnici SPD, denar za kočo na Nanosu. A vojna je preprečila gradnjo zavetišča. Nastopila je 25-letna doba suženjstva pod fašističnim režimom, ki je kruto zatiral vsak narodnostni pokret med Slovenci. Po drugi svetovni vojni pa je končno zasijala svoboda Primorcem in v prostem razmahu se je jelo

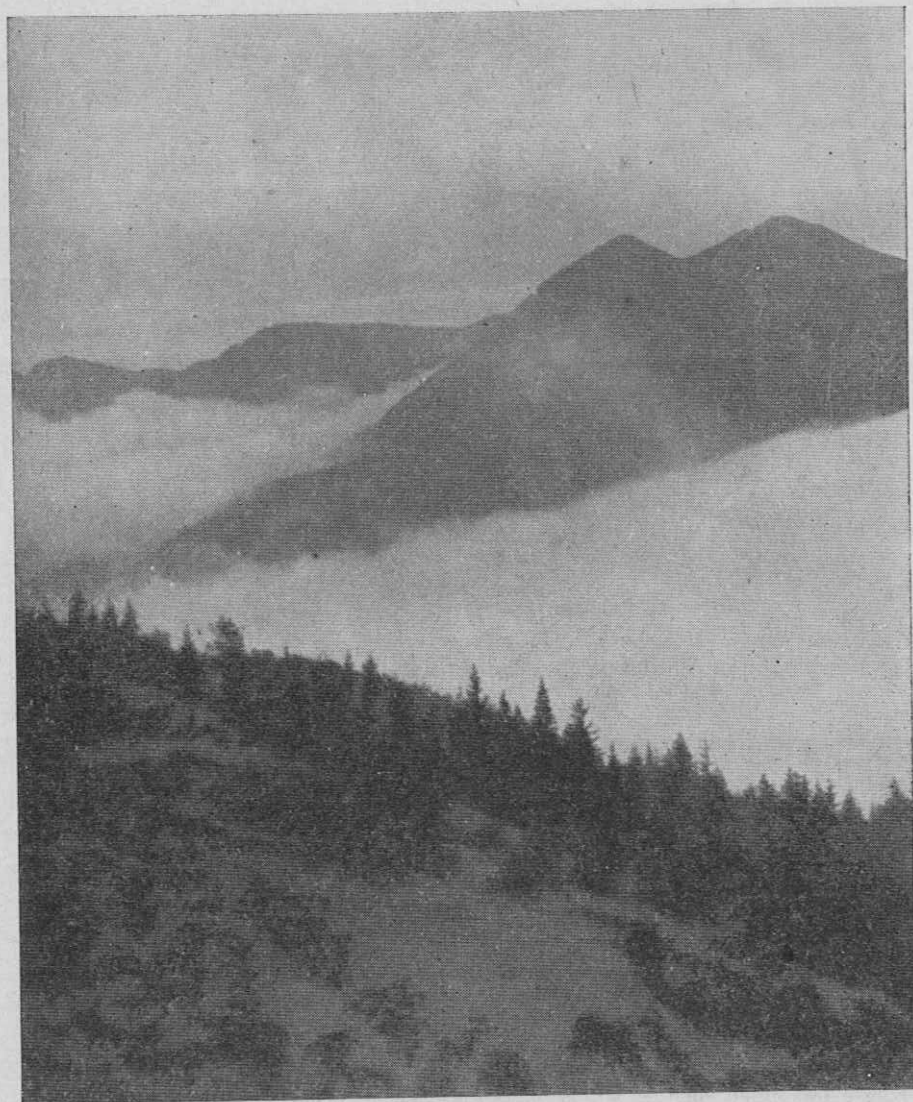
razvijati planinstvo v Postojnskem okraju. Prvi vidni sad tega razvoja je Vojkova koča, ki jo danes otvarjamo in ki naj glasno oznanja svobodoljubje primorskega ljudstva in slavo nesmrtnega heroja, ki je dal svoje življenje za lepšo bodočnost primorskih rojakov. Na predlog predsednika Garzarolija je množica počastila spomin padlih partizanov in Vojka Premrla z enominutnim molkom. Nato je govoril tov. dr. Marjan Breclj, ki je izrazil čestitke in zahvalo vlade FLRS vsem onim, ki so organizirali ta impozantni partizanski tabor, ter graditeljem te lepe koče, ki bo nudila obiskovalcem razgled po osvobojeni Primorski in oddih po težkem delu za petletko. Omenil je, da so borbeni duh, ki je vedno prešinjal partizane in vse naše ljudstvo, trdna volja in velika vera v boljšo bodočnost porok za stalni napredek države in srečno prihodnost pod vodstvom našega velikega borca in učitelja, maršala Tita. Govorili so še zastopnik oblastnega odbora borcev, ki je naglašal velik pomen partizanstva za našo osvoboditev ter poklonil v imenu borcev novemu domu sliko Vojka-Premrla, dalje predsednik Planinske zveze Slovenije in podpredsednik Planinske zveze Jugoslavije, tov. Fedor Košir, ki je prinesel pozdrave in čestitke teh dveh organizacij PD-u Postojna za njegovo uspešno delo pri zgradbi te prve velike planinske postojanke na Primorskem, ki bo svetel spomenik povezave planinskega dela z osvobodilno borbo. Nadalje so pozdravili zborovalce še zastopniki Planinskih zvez iz Hrvaške, Srbije ter Bosne in Hercegovine. Tržačani so izročili za novo kočo v usnje vezano spominsko knjigo, ki nosi na prvi strani pomembni napis: „Štirideset let je čakal ta košček zemlje na Nanosu na svojo planinsko kočo. Pasti sta morali dve cesarstvi pod udarci narodov, borečih se za vrhove Nanosa. Legendarne borbe narodnega heroja Janka Premrla - Vojka po kraškem skalovju so svobodo oznanjale kakor prva zarja. Koča na Pleši bo nanje spomin in kažipot nam, ki še tavamo v mraku“.

Po zborovanju se je množica porazdelila po cvetnih livadah obširne planote ter se razveseljevala s petjem, več godb in pevskih zborov je skrbelo za vedro razpoloženje, košarkarske tekme ljubljanske in postojnske družine so privlačile pozornost številnih gledalcev, črnina in hrenovke so skrbele za telesni blagor številnih obiskovalcev. Znameniti tabor na Nanosu 7. avgusta 1949 bo zapisan v zgodovini slovenskega naroda kot ena najlepših manifestacij kolektivnosti in globoko zakoreninjene ljubezni našega ljudstva do planinstva ter večne hvaležnosti do herojev, ki so nam priborili svobodo.

Planinska koča in spomenik padlim borecem na Porezna (1632 m).

Primorci so letos v nenapovedani tekmi prehiteli planince ostalih slovenskih pokrajin. V nedeljo, dne 8. avgusta so Postojnčani odprli Vojkovo kočo na Nanosu, teden dni kasneje pa so podjetni člani PD Cerkno dokončali in odprli svojo postojanko na Poreznu in skupno z borci odkrili spomenik neznanim partizanskim junakom na vrhu te ponosne gore. Dasi je nekoliko nagajalo vreme, se je na tisoče domačinov iz Cerknega, Podbrda in oddaljenejše Primorske ter iz Ljubljane, Trsta itd. zbralo na vrhu osvobojenega Porezna, ki smo ga dolga leta okupacije s hrepenenjem in jezo opazovali s sosednega Blegaša ali bohinjskih mejnih gorâ od Črne prsti do Rodice. Spomenik vrh gore obstoji iz kamenitega štirivoglatega stebra, ki je obdan od štirih manjših, enako oblikovanih kamnov in nosi napis: „Junakom, ki so padli za osvoboditev domovine. Večna slava in spomin padlim borecem!“ Slovesnost je spričel številne množice ob 1/211. uri dopoldne pričel zastopnik Zveze borcev, ki je počastil spomin 21 junakov, katerih neznana imena, a znane zasluge za osvoboditev domovine proslavlja skromna skala na vrhu Porezna. Govorili so še zastopniki drugih organizacij in končno delegat borcev iz Trsta, ki je v italijanščini pozdravil zborovalce in se poklonil spominu padlih herojev. Tik za to slovesnostjo so zbrani planinci odšli k deset minut niže ležeči planinski postojanki, kjer je predsednik PD Cerkno, Jernej Štravs, otvoril zborovanje s spominskim govorom, v katerem je naglasil, da je že leta 1906 stala na tej gori slovenska postojanka, ki pa je nato med italijansko okupacijo propadla. Letos so planinci iz Cerknega s požrtvovalnim udarniškim delom preuredili nekdanjo italijansko kasarno ter iz vojaškega oporišča napravili zavetišče za planince, ki bodo s tega lepega vrha lahko ogledovali osvobojene predele slovenske zemlje. Koča je okrog 40 m dolga in 3 m visoka z betonsko streho pokrita kamenita stavba, ki ima v notranjosti prostorno jedilnico, kuhinjo ter spalnico s pogradi za 40 oseb. Stoji v zaščitenem položaju ter je dobro zavarovana proti severnim vetrovom.

Kakor večina srednjevisokih gora je tudi Porezen imenitno razgledišče, s katerega vidiš ne le bohinjske gore od Črne prsti do Rodice in vrhove od Možica, Slatnika,

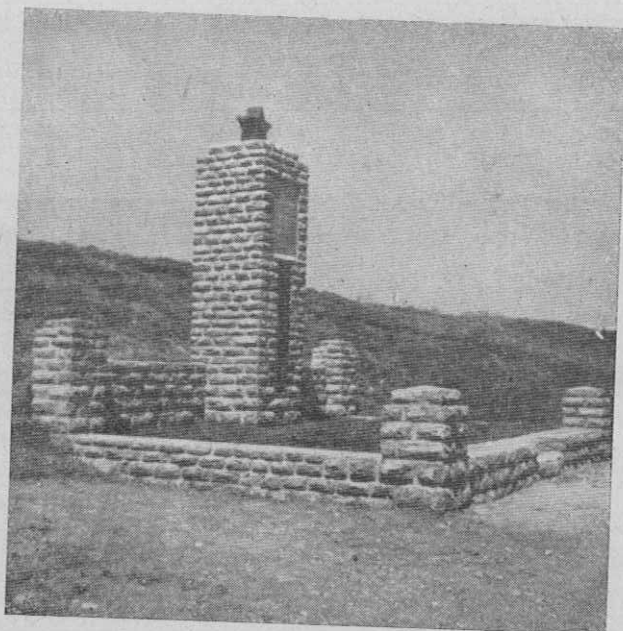

Pogled na Porezen z Zlatnika

preko bližnjega Lajnerja in Trauha do Blegaša, Idrijske hribe (Javornik, Jelenk itd.) in Snežnik, temveč tudi oddaljenejša vršace Julijskih Alp s Triglavom in Kanjevcem, Karavank in Kamniških planin ter celo južnotirolske Dolomite. Zlasti lepi pa so pogledi v doline, kjer se vrste med sončnimi pašniki in gozdovi mična primorska naselja Podbrdo, Cerkno, Petrovo brdo, pa na kranjski strani slikovita Sorica in cel venec naselij na osojnih brdih nad Poljansko in Selško dolino.

Dostopov na Porezen je več. Eden najprikladnejših je pač z železniške postaje Podbrdo, odkoder vodi zaznamovana smer najpreje po cesti proti Petrovemu Brdu, nato pa po stezi v ključih navkreber po gozdu in mimo stožičastega Hoča (1512 m), ki

Spomenik padlim borcem vrh Porezna

ga obide na desni strani, ter dalje po planem čez Kup (1541 m) do koč, kamor prispeš po treh urah nenaporne hoje. Nekoliko težavnejši bo pristop iz Hude južine pod Durnikom čez Smarje. Domačini iz Cerknega pa pridejo najhitreje na Porezen čez vas Gorje in mimo kmeta Zapoškarja. Kdor ljubi dolge višinske šetnje, bo sestopil s Porezna po širokih košenicah mimo samotnih kmetij v vzhodni smeri, obiskal mimogrede še Blegaš ter se spustil v Poljansko ali Selško dolino. Prijatelj planinskih rož bo našel spomladi na Poreznu marsikaj zanimivega: v avgustu ob otvoritvi planinske postojanke so bila pobočja pod vrhom polna temnordčega panonskega encijana, ki je v treh in štirih nadstropjih dvigal prelepe vretence svojih cvetov. Na posekah in gozdnih jasah pa so rdele obilne zadruga rdečih jagod in brusnic, poleg katerih so kimali v neznanskih množicah visoki cveti vrbovca (*Epilobium*) in rumeni krasnavadnega grinta (*Senecio Fuchsii*). Porezen bo gotovo postal sedaj, ko ima na vrhu planinsko zavetišče, cilj množičnih izletov in priljubljeno planinsko taborišče, za kar ima vse naravne pogoje.

Odkritje spominske plošče Andreju Komacu v Trenti. Na poti z Vršiča v Trento, kmalu pod stajo, kjer se odcepi markirana pot na Jalovec, prideš do skromnega betoniranega znamenja. To je na Hudi ravni, kjer so 12. decembra 1908 našli mrtvega slovitega trentarskega vodnika Andreja Komaca, p. d. Moto. Namenjen po opravkih v Kranjsko goro, je moral gaziti debel sneg in je na tem mestu omagal. Slovenski in nemški napis v znamenju nosi sledeče besedilo: „Andrej Komac, izborni lovec in vodnik, je tukaj umrl dne 10. XII. 1908. Zvestemu prijatelju v spomin postavila A. in G. Bois de Chesne“.

V nedeljo, dne 28. avgusta t. l., pa je PD. Bovec počastilo spomin Andreja Komaca na pokopališču v Trenti, kjer mu je vzdalo na grob marmornato ploščo z obrisom Triglavskega vrha, pod njim pa napis: „Andrej Komac, * 6. VI. 1853 † 12. XII. 1908, gorski vodnik v Trenti“. Predsednik društva, tov. Jonke, je najprej velel odgrniti s trobojnico pokrito ploščo, nato pa je s toplim pietetnim občutjem citiral življenjepisni očrt iz Lovšinovega „Triglava“. Za njim je navzoči zastopnik

Bivšo italijansko kasarno na Poreznu preurejajo v planinsko zavetišče

Prva koča na Poreznu, odprta l. 1906

Spominsko znamenje Andreja Komaca na Hudi ravni pod Vršičem

Risal Vilko Mazi

M₄₅

GO—PZS prikazal najznačilnejše poteze pokojnika, ki je nad dvajset let spremljal dr. Kugyja po vseh dotlej še neodkritih Julijcih in še daleč preko njih. Še golobrad mladenič se mu je bil ponudil, da ga tudi brez plačila popelje na Suhi plaz (kakor Trentarji nazivajo Skrlatico), kar niti Spiku - Medvedu ni uspelo. Gnal ga je zgolj zdrav ponos, da se izkaže kot mojster v plezanju, ki mu zlepa ni tekmecca. Dasi še nikoli poprej ni lazil tam naokrog, je vodil s suvereno gotovostjo in varnostjo naravnost navzgor, kakor pripoveduje to sam dr. Kugy. Odslej sta rasla drug ob drugem in je težko reči, kdo je bil komu učitelj in kdo učenec. Po pravici ga Kugy primerja z vodniškimi prvaki v Zapadnih Alpah, ki jih Andrej po svojih zmožnostih še nadkriljuje. Lahko ga torej smatramo za enega naših najpomembnejših alpinistov. In če mu prištejemo v dobro še to, da v tuji službi (pri Nemškem planinskem društvu) nikdar ni pozabil podpirati stremljenj takrat še mladega in revnega SPD, zasluži Andrej Komac, da se ga s ponosom spominjamo še po toliko letih. Prepričani smo, da mu bo marsikdo od neštevilnih oboževalcev Trente okrasil s šopkom planinskega cvetja doslej skoraj zanemarjeni grob.

V. M.

O B Z O R

† Charles Gos. Iz revije „Les Alpes“ izvemo, da je spomladi leta 1949 v 64. letu svoje dobe umrl po težki bolezni, ki ga je že več let mučila v njegovi gorski samoti, romansko-švicarski planinski pisatelj Charles Gos. Njegovi romani, drame, impresije in zgodovinska dela se dogajajo v gorskem okolju švicarskih gorā, ki jim je izredno nadarjeni in plodoviti pisatelj posvetil vse svoje bogate sposobnosti.

Ob izviru Soče

Risal Vilko Mazi

Charles Gos je bil sin ženevskega slikarja Alberta Gosa, ki je mnoga poletja bival in slikal v Zermattu, kjer ga je na njegovih gorskih pohodih redno spremljal mladi Charles, že takrat znanec in ljubljencec zermattskega vodnikov in gostov in od mladih nog spreten alpinist. Poznal je Whymperja, Gvida Reya in mnoge druge gornike tiste dobe, prijateljstvo ga je vezalo z znanimi vodniki Knublom, Pollingerjem in zlasti Lochmatterjem, ki ga je — kakor Kugy Komaca in Ojeingerja — ovekovečil v svojih spisih. O gorniških zmožnostih Charlesa Gosa živo priča dejstvo, da je — eden prvih — v samotnem pohodu tvegati težki vzpon čez Zmuttski greben na Matterhorn. Stalno življenje v gorskem okolju in pogosti vzponi na švicarske snežnike so rodili v njem ono globoko ljubezen do gora, ki je povzročila, da se je njegova pisateljska tvornost izživljala skoro izključno v opevanju gora, njihove divje lepote in tajinstvene privlačnosti ter čudovite sreče, s katero blažijo življenje svojih zvestih prijateljev. Svoje vtise, čustva in doživlja je prvič v svojem 26. letu obelodanil v spisu „Près des névés et glaciers“ (Bližu snežišč in ledenikov), ki mu je napisal uvod Guido Rey in ga je s slikami opremil pisatelj brat Albert Gos in ki je doživel več izdaj. Poslej je minilo redkokatero leto, da ne bi izšla vsaj ena njegova gorska knjiga. Med najbolj znanimi so „La nuit des Drus“ (Noč na Drusu), „La Croix du Cervin“ (Križ na Matterhornu), „L'Hôtel des Neuchâtelois“, epizoda iz dobe odkrivanja Alp. Vrsto knjig je objavil tudi iz vojaškega življenja v gorah „La Groupe Franc de Girau, Croquis de frontière 1914—1918“, „L'autre Horizon“ (roman oficirja v tujski legiji), „Point 510“ (zapiski častnika opazovalca iz leta 1914—1918), švicarski generali, „Sons le drapeau“ (Pod zastavo, povest iz življenja gorskih topničarjev). Pomembni pa so tudi

njegovi zgodovinski spisi: „L'epopée alpestre“ (kratka zgodovina gora in alpinizma od pričetka do današnjih dni), „Voyage de Saussure hors des Alpes“ (Potovanja Saussure-a izven Alp), „Tragédies alpestres“ (Gorske žalostne); „Alpinisme anecdotique“ (Alpinizem v anekdotah). Matterhornu je posvetil kar dve deli: „Le Cervin par l'image“ (ikonografska študija) in obširno, bogato ilustrirano, dve knjigi obsegajočo monografijo „Le Cervin“, za kateri je zbiral gradivo vse svoje življenje in ki pomeni višek in zaključek njegove bogate literarne žetve. Izšla je šele lani.*

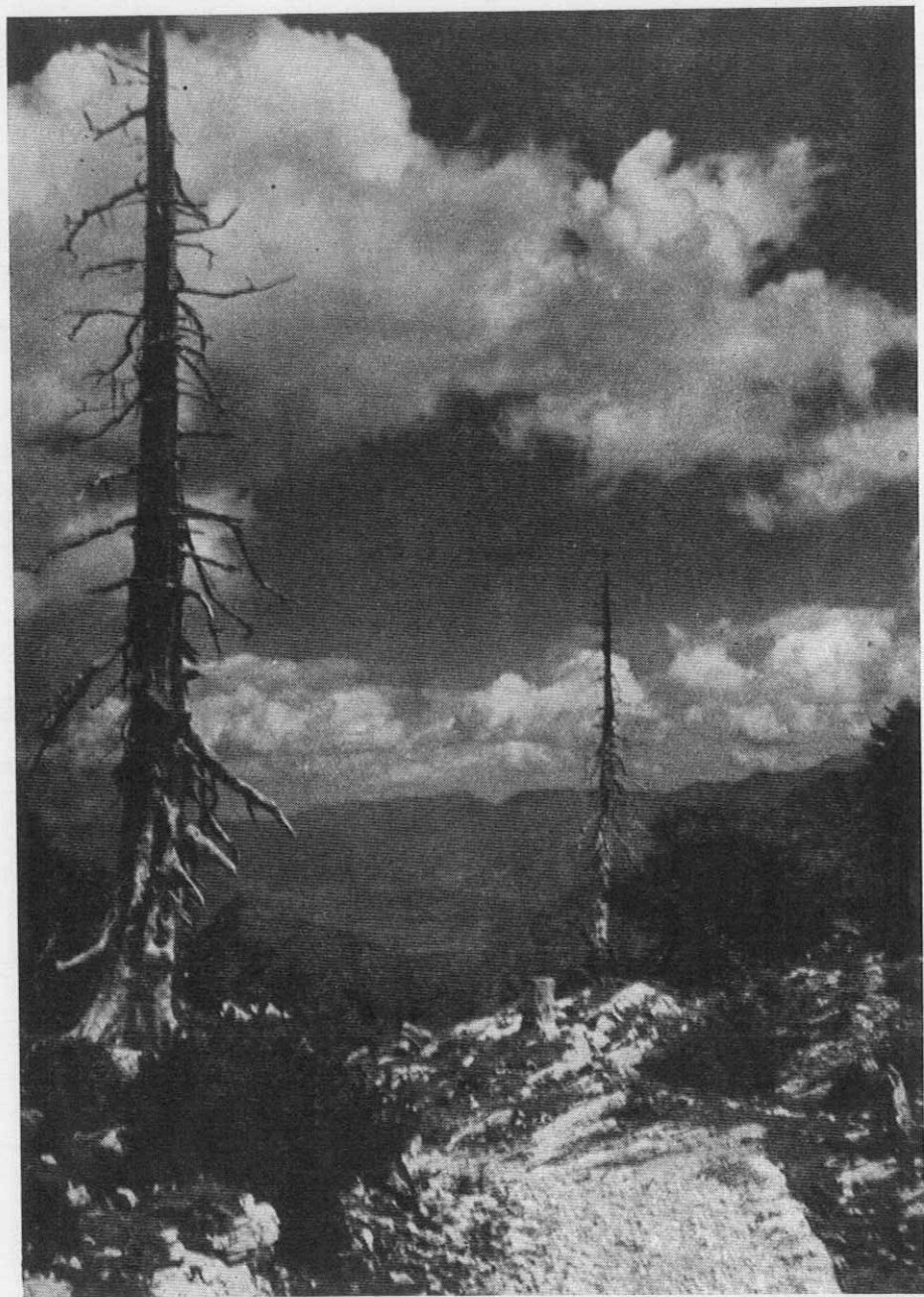
Vsak mali presledek med dolgotrajnim hiranjem svojih zadnjih let je porabil Charles Gos za to, da je obiskal ljubljene gore ter si nabral pobude in inspiracije za nadaljnje delo in življenje v osvežujočem dihu gora ob pogledu na večne lepote domačih švicarskih planin. Kako resnične so pač besede, ki jih je napisal o tem pesniku gora sam Winthrop Young v predgovoru knjige „Le Cervin“: „Ne poznam človeka, o katerem bi mogel z večjim prepričanjem trditi, da so mu gore zavetišče, upanje, inspiracija, da, vsakdanji dih življenja.

Edvard Teodor Compton (ob stoletnici njegovega rojstva). E. T. Compton, sloviti „slikar Alp“ je bil, kakor ime izdaja, angleškega porekla. Rojen je bil 29. julija 1849 v Stoke Newington, predmestju Londona. Leta 1867 se je preselila njegova rodbina v Nemčijo, naslednje leto je 18 letni Compton, ki je že v nežni mladosti kazal nadarjenost za slikarstvo, prvič zagledal Alpe na nekem potovanju po Švici. Leta 1869 pa je prišel na Koroško in se povzpel na svojo prvo večjo goro, Veliki Klek. Več let je živel in študiral v Monakovem, nato je potoval po Koroškem, Tirolskem in Italiji. Leta 1874 se je dokončno naselil v Feldafingu ob Starnberškem jezeru in se popolnoma posvetil slikanju gora, ki jih je na neštetihih pohodih in turah dodobra spoznal in preučil. Sodeloval je pri ilustraciji mnogih alpskih knjig, tako pri knjigi „Im Hochgebirge“, za katero je pripravil vrsto risb in 15 celostranskih slik. Tudi za Merzbacherjevo znano delo o Kavkazu je narisal več ilustracij, med njimi naslovno sliko „Užbe“ na platnicah 1. zvezka, ter podobe Tetnolda, Kazbeka, Elbrusa in Dongusoruma, ki kažejo vse odlike njegove visoke umetnosti ter so vzbudile zlasti veliko zanimanje za slikarja — rojaka v Alpine Clubu v Londonu. Tudi knjigo dr. Hansa Meyerja „Plezalni vzponi v Vzhodni Afriki“ ter H. Hessa odlično delo „V skali in ledu“ (Über Fels und Firn) je Compton okrasil s svojimi slikami, ki na neprekosljiv način z odlično tehniko in čudovitim življenjem v lepote v gorske puštinje prikazujejo razpoloženja in barvna doživetja umetnika. Po neki cenitvi je E. T. Compton ustvaril nad 2000 slik, ki so raztresene po raznih muzejih, galerijah in zasebnih zbirkah Evrope. Letniki 1865—1910 vodilnega nemškega alpskega zbornika „Zeitschrift des DOAV“ so polni njegovih značilnih umetnin. Compton je umrl 22. marca 1931, potem ko si je s svojimi alpskimi slikami za večno zagotovil eno prvih mest med svetovnimi slikarji gorskega sveta.

Za nas Slovence je Compton pomemben zlasti tudi zategadelj, ker je mnogo hodil in slikal po naših gorah ter posebno vzljubil Koroško in obmejni gorski svet med to deželo in Slovenijo. Ena njegovih najbolj občudovanih slik je nastala na Ljubelju leta 1871, ko je Compton zašel s poti ter srečal v gozdu medvedko z dvema mladičema, ki jih je, ne mencej se za nevarnost, takoj narisal v svojo skicirko. V Julijskih Alpah, v Karavankah pa tudi v Kamniških planinah je nastalo mnogo njegovih umetnin, žal, jih je le malo — če sploh kaj — ostalo v naši domovini. V spomin velikega umetnika in alpinista objavljamo ob stoletnici njegovega rojstva Comptonovo sliko Triglava s tedanjo „Deschmannovo kočjo“.

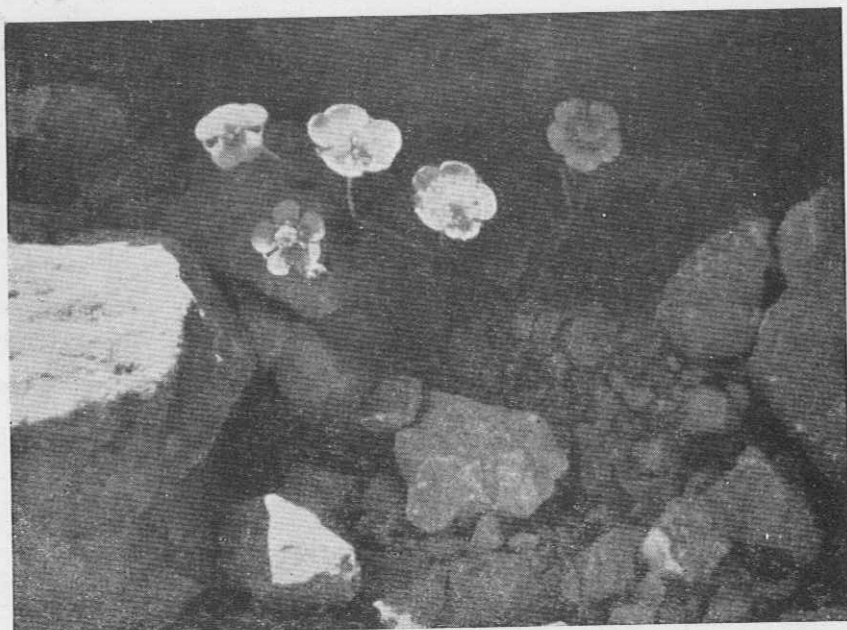
* Knjiga je izšla v zbirki Montagne pri Attingerju Neuchatel-Paris, glej poročilo v Pl. V. 1949, str. 64.

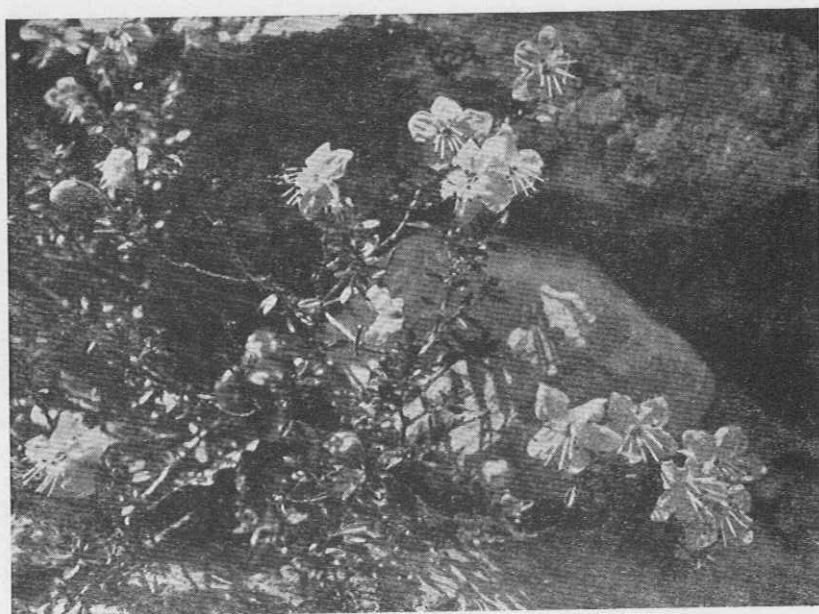
Na Komni

Foto dr. Fr. Prešeren

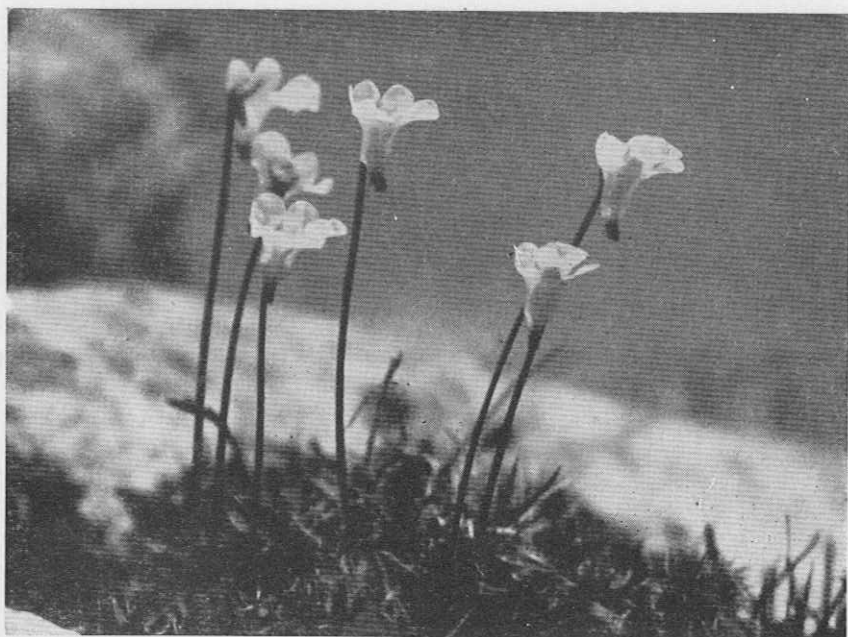
Izrodna zlatica (Ranunculus hybridus)

Foto Jože Kovačič

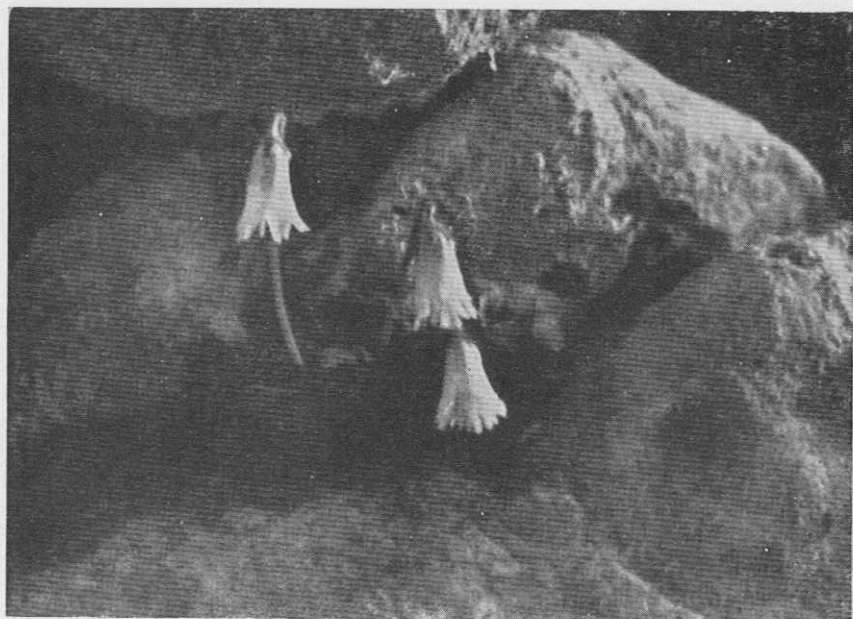
Slečnik (Rhodothamnus Chamaecistus)

Foto Jože Kovačič

Planinska mastnica (Pinguicula alpina)

Foto Jože Kovačič

Najmanjši alpski zvonček (Soldanella minima)

Foto Jože Kovačič

**Če prihraniš mesečno
imaš na koncu leta**

**din 100⁻
din 1200⁻**

In to je že nekaj!

Če varčuješ z življenjskim zavarovanjem, prejmejo svojci ob morebitni Tvoji smrti vso zavarovalno vsoto.

In to je mnogo več!

Če torej zavaruješ svoje življenje, hraniš zase, za doto hčerki, za svoj priboljšek v starosti; v primeru morebitne Tvoje prerane smrti pa svojo družino, ki bi jo ta nesreča že itak hudo prizadela, obvaruješ vsaj materialnih skrbi.

vse to
zavaruje

**Z življenjskim zavarovanjem
sodeluješ pri skupnih naporih
za lepše in boljše življenje
delovnih ljudi!**

**DRŽAVNI
ZAVAROVALNI ZAVOD**

življenje, nezgode, chomage, strojelom, avto, jamstvo, transport

Požar, vlom, steklo, zvonove, živino, fočo

LJUBLJANA

---

*Vam nudi fizikturne
potrebišćine
za vse panoge
športa*